

KĖDAINIŲ KRAŠTO
KNYGIAI

2

Knyga

Žodis tikėjimo ir knygos
1700-1850

KĖDAINIŲ KRAŠTO
KNYGIAI
2
Knyga

Žodis tikėjimo ir knygos
1700-1850

UDK 002(092)

Kė-15

Sudarytojos Virginija Grigorjevičienė ir
Zita Beliauskienė

Recenzentas istorikas ir teologas, evangelikų reformatų kunigas
Rimas Mikalauskas

Dailininkė ir maketuotoja Aušra Paulauskienė
Viršelyje panaudota fotografo M.Jofės nuotrauka
"Kėdainiai, Didžioji gatvė"

Kėdainių Mikalojaus Daukšos viešoji biblioteka nuoširdžiai
dėkoja Vilniaus universiteto, Nacionalinei Martyno Mažvydo
bibliotekoms, leidusioms naudotis fondais, Kėdainių Krašto
muziejui, skolinusiam Henriko Grinevičiaus fondo nuotraukas,
gerbiamiesiems Violetai Berlėtaitei, Onai Gvergždienei, Stasiui
Nekrašui, skolinusiemis nuotraukas iš asmeninių archyvų ir
bibliografei Jadygai
Petrusevičienei, parengusiai projektą

"Kėdainių krašto knygai" antroji dalis yra išleista už
Lietuvos Respublikos Kultūros ir Sporto Rémimo Fondo lėšas

ISBN 9986-9235-3-0

© KĖDAINIŲ MIKALOJAUS DAUKŠOS VIEŠOJI BIBLIOTEKA 2003

Žodis tikėjimo ir knygos
1700-1850

Kėdainiai 2003

P r a t a r m ē

Kėdainiai - miestas, išugdės daug Lietuvai nusipełnusių veikėjų, lietuvių raštijos puoselėtoju. Kėdainių knygų, gimusių 1500 - 1700 metais, veikla buvo apžvelgta pirmoje "Kėdainių krašto knygai" dalyje. Antroje dalyje apžvelgsime knygos istoriją Kėdainiuose XVIII -XIX amžiuje. Kaip ir pirmojoje, taip ir antrojoje "Kėdainių krašto knygai" dalyje medžiaga dėstoma chronologine seką, pagal aprašomo asmenų gimimo datą. I leidinuką įtrauktii visi, nors truputį su Kėdainiais ar Kėdainių rajonu susiję, lietuviškos knygos istorijos kūrėjai.

Astuonioliktojo amžiaus pradžia - sunkių išbandymų metas Kėdainiams. Miestą nuriokojo Šiaurės karas, po jo - maras, nusinešęs daugelio šviesuolių gyvybes. Iki XVIII amžiaus Kėdainiuose tvirtas pozicijas užėmusi evangelikų reformatų bendruomenė ėmė silpti, silpo ir įtaka tiek visuomenės gyvenimine, tiek knygų rengime ir leidyboje. Taip susidarė palankios sąlygos į istorinę areną Kėdainiuose ižengti katalikams. 1703 - 1704 metais mieste įsikuria karmelitai, 1724 metais - jėzuitai.

XVIII amžiuje Kėdainiuose labai sustiprėjo žydų bendruomenė. Jos įsitvirtinimui labai padėjo Kėdainiuose apsigyvenę Kacelenbogenų giminės rabinai, garsėjė Europoje kaip vieni geriausių Talmudo aiškintojai. Ypač Kėdainius išgarsino Gaonas Elijahu, vėliau žinomas kaip Vilniaus Gaonas.

Religinių konfesijų gausa suvaidino svarbų vaidmenį raštijos vystymesi Kėdainiuose. Visos konfesijos stengėsi atskleisti savo veiklą ir pasaulėjautą bei plėsti sielovados darbą. Raštas, knyga - viena pagrindinių priemonių, einant į plačiuosius gyventojų sluoksnius.

Rengdami religinio turinio knygas, įvairių religinių konfesijų atstovai šalia religinių tekstu pateikdavo trumpas gramatikas, žodynėlius, o XVIII amžiaus viduryje - jau ir įvairių pasaulietinių tekstu (patarimų ir pan).

Kalbant apie raštijos vystymąsi XVIII - XIX amžiuje Kėdainiuose, negalima nepaminėti Kėdainių gimnazijos. Daugelis "Kėdainių krašto knygai" antroje dalyje paminėtų raštijos veikėjų mokslo žinių sémési būtent šioje gimnazijoje. Ir nors daugumos jų tolimesnis gyvenimas ir veikla su Kėdainiais nėra susiję, mes juos vadiname Kėdainių krašto knygiai, nes jaunystėje susiformavusi pasaulėjauta ir pasaulėžiura yra kūrybinės veiklos ir darbų kertinis akmuo.

1625 metais Kristupo Radvilos pastangomis Kėdainiuose buvo įkurta gimnazija. Tačiau, nesusirinkus mokiniam, ji ketverius metus nebuvvo atidaryta. 1629 metų liepos 12 dieną evangelikų reformatų veikėjai pörenę gimnazijos įstatutą, kuriuose numatė mokymo programą, gimnazijos vidaus tvarkos ir mokiniių elgesio taisykles. Pirmaisiais gimnazijos mokslo metais susirinko 60 mokinii, gimnazijos direktoriuimi buvo paskirtas Friderikas Starkus. XVIII amžiaus pradžioje dėl karų

ir maro gimnazija beveik dvyliką metų buvo uždaryta. Radvilos, gimnazijos globėjai, nebešelpė gimnazijos. Tada Kėdainių gimnaziją globoti pradėjo evangelikų reformatų kolegija. 1769 metais gimnazijos direktoriuimi paskiriamas Jonas Varakauskas, jai vadovavęs dešimt metų. Tuo metu Kėdainių gimnazijoje mokėsi apie 90 mokinii. Buvo dėstomos prancūzų, vokiečių, žydų, graikų ir slovėnų kalbos.

Gimnazistai, kaip ir studentai, visais laikais buvo kovotojai už tautos pažangą. Kėdainių gimnazijos mokiniai nebuvvo išimtis - gimnazijoje susibūrė patriotiškai nusiteikusiu jaunuolių grupelė. 1824 metais rusų valdžia, susekusi šią grupelę, Kėdainių gimnaziją uždarė. Kėdainių gyventojų prašymu buvo atidaryta penkių klasių bajoriška mokykla, kurios direktoriuimi buvo paskirtas Jurkovskis. 1858 metų vasarą šiai mokyklai buvo grąžintas gimnazijos statusas.

1863 metais daug Kėdainių gimnazijos auklėtinų prisidėjo prie rengiamo sukilio. Caro vyriausybė pasinaudojo susidariusia situacija ir 1863 metais Kėdainių gimnaziją uždarė.

XIX amžiaus pradžioje Lietuvoje, taip pat ir Kėdainių krašte, išauga susidomėjimas tautosaka. Šviesuoliai renka kraštotoyrą, ją užrašo. Tautosakos fragmentai įtraukiama į išleidžiamus leidinukus. Šalia knygų dvasininkų arti pirmąsias literatūrinį dirvonų vagas pradedą ir pasauliečiai.

1831 ir 1863 metų sukilimai - didžiulis postūmis Lietuvos raštijos vystymuisi. Manifestai, kvietimai prisidėti prie sukilio, patriotiniai eileraščiai, kuriami dvasiškiu ir pasauliečiu, buvo rašomi ne tik lenkų, bet ir lietuvių kalbomis.

1863 metų sukilio numalšinimas Lietuvoje negalėjo užgriaužti laisvės troškilio. Lietuvių raštijos veikėjai, tautinės minties puoselėtojai, pasitraukė į užsienį, dažniausiai į Prancūziją, kur toliau tęsė literatūrinį darbą. Jų spausdinantas žodis pasiekdavo ir Tėvynėje likusius, spausdinto žodžio ištroškusius tautiečius.

*Vilniaus Gaonas Elijas
(1720-1797)*

Gaonas, išvertus iš hebrajų kalbos, reiškia pasididžiavimą, didybę. Šis titulas 589 -1040 metais buvo suteikiamas Suros ir Pumbeditos (Irako) žydų Talmudo akademijų vadovams. Ilgainiui šiuo titulu pradėti tituluoti pasižymėję talmudistai. Šis titulas buvo suteiktas ir Elijui ben Solomonui Zalmanui, pasaulyje išgarsėjusiam Vilniaus Gaono vardu.

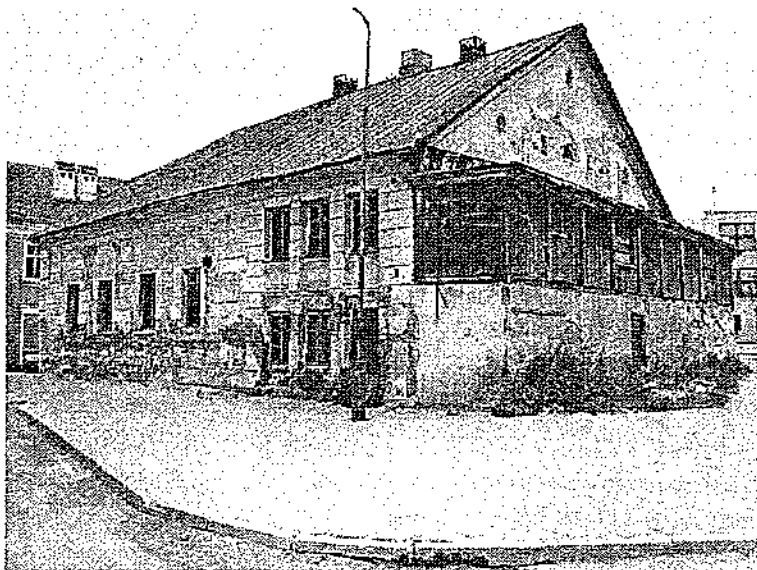
Elijas ben Solomonas Zalmanas gimė 1720 metais Vilniuje. Būdamas septynerių su puse metų, jis Didžiojoje Vilniaus sinagogoje pasakė moksliskai pagrįstą Talmudinę kalbą. 1727 metais Kėdainių rabino Dovydo Kacelenbogeno sūnus Abraomas, lankydamasis Vilniuje, išgirdo apie gabų berniuką, pagarsėjusį nepaprastu Talmudo išmanymu. Kadangi tuo metu Kėdainių žydų bendruomenė buvo ypač stipri, jos veikloje aktyviai dalyvavo rabinai, kilę iš Europoje žinomos Kacelenbogenų giminės, Kėdainių rabinai buvo suinteresuoti į savo veiklą įtrauktį gerus Talmudo žinovius. Abraomas Kacelenbogenas prikalbino Elijo tėvus išleisti jį į Kėdainius. Taip septynerių metų Talmudo aiškinotojas atvyko į Kėdainius. Manoma, kad Kėdainiuose jis buvo mokomas apie prasmetį, o vėliau studijas tęsė savarankiškai. Būdamas aštuoniolikos, Elijas vedė Kėdainių rabino Judo Liobos, pasak istorikų gal būt Leibovičiaus, dukrą Sarą ir kažkiek laiko gyveno uošvio namuose.

Elijo ben Solomono Zalmano žinios buvo tiek gilios, tiek universalios. Jis sukūrė veikalų visose žydų mokslo srityse: nuo Šventojo Rašto komentarų iki hebrajų gramatikos, nuo kabalos iki biblinės geografijos. Didžiausias Gaono pasiekimas - Babilono Talmudo redagavimas ir komentavimas. Net mirus Gaonui, visi šio Talmudo leidimai spausdinami su jo pastabomis.

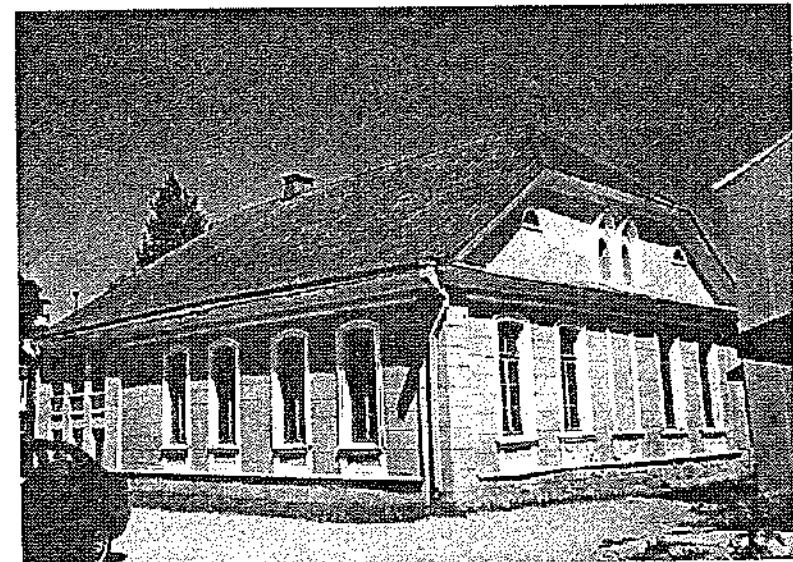
Tapęs visos Lietuvos ir Rusijos, o vėliau Rytų ir Vidurio Lietuvos žydų dvasiniu vadovu, Vilniaus Gaonas sukūrė naujus Talmudo studijavimo metodus. Jis buvo pirmasis žydų mokslininkas, supratęs, kad senųjų raštų perrašinėjimas neišvengiamai susijęs su klaidomis ir interpretacijomis. Su senaisiais dokumentais jis dirbo labai atidžiai, iškilus net menkiausioms abejonėms, raštus lygindavo su originalais. Taip jis išaiškino daug painių ir sudėtingų fragmentų. Vilniaus Gaonas laikėsi nuomonės, kad Talmudo aiškinimas turi būti grindžiamas ne autoritetais, o protu. Didelę gyvenimo dalį jis paskyrė žydų teisės - halakha - studijoms. Jo nuomone, reikia studijuoti pasaulietinius mokslus, nes jie su Tora yra glaudžiai susiję. Gaonas buvo aršus kovotojas prieš hasitizmą, laikydamas jį pavojingu tradiciniu jahovizmu. Taip pat paskelbė ekskomunikacijos nuosprendžius keliems hasitizmo šalininkams. Jis skatino mokyklų, kuriose būtų studijuojami talmudistiniai šaltiniai, steigimą. Taip buvo sudarytos palankios švietimo, haskala, judėjimui atsirasti bei palanki dirva modernizuoti žydų bendruomenę, koks ir buvo šio judėjimo tikslas. Šio judėjimo šūkis buvo - "Šviesa ir išsilavinimas".

Vilniaus Gaonas parašė septyniasdešimt įvairios tematikos veikalų, kurie pasauli išvydo po autoriaus mirties. Be tikslių raštų 1833 metais buvo išspausdinti Hebrajų gramatikos pagrindai, 1834 metais - Algebras, geometrijos ir astronomijos pagrindai.

Ne veltui Vilniaus Gaonas vadinamas "aukščiausio" lygio genijumi, "paskutiniu didžiuoju klasikinio Rabinizmo teologu", padėjusiu pagrindą etniniam Mussar judėjimui, išsvysčiusiam po šimto metų.

Kėdainių Sinagoga prieš restauraciją (XX a.)

Kėdainių Sinagoga po restauracijos

Paminklinė lenta Vilniaus Gaonui atminti ant
Kėdainių Sinagogos Smilgos g.(1997 09 14)

Mykolas Cerauskas
(1753-1823)

Manoma, kad lietuviškų raštų autorius ir parengėjas Mykolas Cerauskas (kitur Mykolas Ceraskis) gimė apie 1753 metus Nemunėlio Radviliškyje, netoli Biržų. Mykolas Cerauskas kilęs XVI amžiaus pabaigoje iš Olandijos į Lietuvą atsikėlusios šeimos, išugdžiusių Lietuvai eilę evangelikų reformatų kunigų. Spėjama, kad anksčiau giminė vadinosi Vaškiai, o vėliau sulotyninta į Cerauskus. Apie 1754 metus Mykolo Cerausko tévas, taip pat Mykolas, buvo evangelikų reformatų kunigas Nemunėlio Radviliškyje.

Esant to meto švietimo situacijai, Mykolas Cerauskas pradinį išsilavinimą įsigijo Slucke. Nuo 1774 metų jis studijavo Berlyne, o nuo 1777 metų studijas tėsė Marburge.

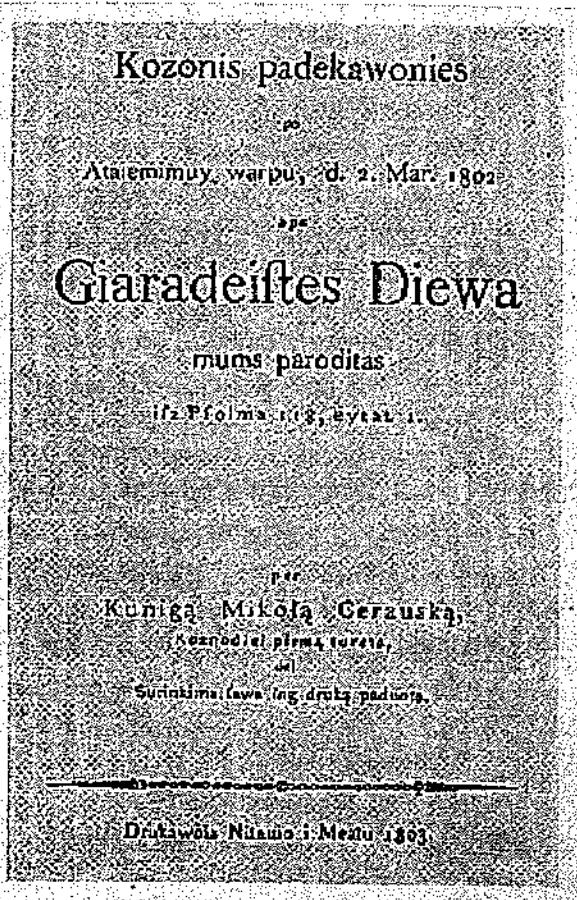
1778 metais Mykolas Cerauskas grįžo į Lietuvą, drauge su kitais reformatų veikėjais atnaujino reformatų mokyklą Kėdainiuose, kurioje pats pradėjo mokytojauti. Labai gaila, bet 1786 metais ši mokykla vėl buvo uždaryta. Mokytojaudamas Kėdainiuose, Mykolas Cerauskas paruošė spaudai naują "Kancionalo ir Summos su Maldomis" leidimą. Šis giesmynas buvo išverstas Stepono Jaugelio-Telegos ir susilaukė antrojo leidimo. Mykolas Cerauskas psalmino sudėties nepakeitė, bet praplėtė giesmyną - giesmių skaičius nuo 160, buvusių antrajame leidime, išauga iki 206. Manoma, kad giesmyno išleidimą inspiravo Prūsijos karaliaus Fridricho II 1781 metų vasario 18 dienos įsakymas.

1780 metais Mykolas Cerauskas kunigavo Slucke, 1781 metais - Kėdainiuose. Nuo 1784 metų jis buvo antrasis pamokslininkas Biržuose, nuo 1791 metų - pirmasis. 1811 metais M. Cerauskas buvo išrinktas Žemaičių senjoru. 1818 metais pagarsėjo Mykolo Cerausko iškelta byla Antanui Strazdai už reformatų ižeidimą eileraštyje "Numire Palszis", iėjusiam į 1814

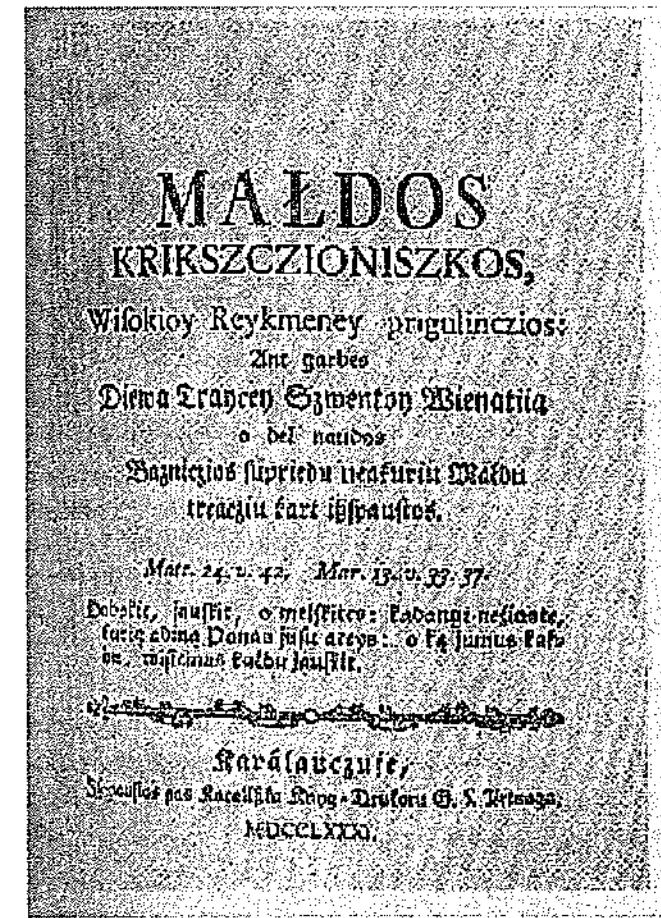
metais išspausdintą "Giesmes swietiszkas ir szwintas" rinkinį. Mykolas Cerauskas kreipėsi į Vilniaus katalikų oficiolą kunigą Civinskį. Po dvejus metus trukusio susirašinėjimo, Antanas Strazdas buvo nubaustas trimis dienomis rekolekcijų, kurias jis 1820 metų pavasarį atliko Kamajuose.

Be anksčiau minėto "Kancionalo ir Sumos su Maldomis" Mykolas Cerauskas parengė: "Kozonis Padekawonies po Ataiemimuy warpu, d. 2 Mar. 1802 ...per Kunigą Mikolą Cerauską, Koznodiei pirma..." (išleistas 1803m. Mintaujoje), "Seanas Katechizmas arba pamokslei Weikialams ...Drukavotas iš nauja... (išleistas 1803 m. Mintaujoje). Šiame leidinyje po parašyta prakalba pasirašyta M. Cerauskas. Tai yra naujas, ištaisytas 1653 metais išėjusio katekizmo leidimas. Manoma, kad Mykolas Cerauskas parengė ir anksčiau S. Minvydo ir J. Božimovskio verstus "Summa, arba Trumpas išguldymas evangeliu šventu par visus meatus dienomis nedelios".

Įnešęs nemažą indėlį į lietuviškos raštijos aruodą, 1823 metais Mykolas Cerauskas atgulė amžinam poilsiu į Biržuose.

Kunigo Mykolo Cerausko parengti leidiniai

Kunigo Mykolo Cerausko parengti leidiniai

Samuelis Nerlichas (1765-1840)

Istorijos šaltiniai teigia, kad Nerlichai XVII amžiuje iš Lietuvą atvyko iš Poznanės. XVIII amžiuje žinomas trys Nerlichų kartos, vadinusios save Nerlichais lietuviiais.

Manoma, kad Samuelis Nerlichas gimė 1765 metais Kėdainiuose. Yra duomenų, kad, gavęs Lietuvos evangelikų reformatų sinodo stipendiją, 1787 metų spalio 4 dieną jis įsimatrikuliavo Leideno universiteto teologijos fakultete kaip "Lituano Polonis". Apie 1790 - 1791 metus baigęs studijas, Samuelis Nerlichas grįžo į Lietuvą ir pradėjo evangelikų reformatų kunigo tarnystę.

Samuelis Nerlichas buvo paskirtas kunigu pamokslininku Nemunėlio Radviliškyje. Tuo metu Samuelis vadinosi tik Nerlichu pavarde, bet 1805 metų birželio 12 - 26 dienomis vykusiamе Biržų sinode jis vadinamas Samueliu Nerlichu-Debskiu. Manoma, kad apie 1792 - 1805 metus jis buvo vedęs Debskaitę. Vėliau Samuelis Nerlichas atsisakė sudvigubintos pavardės, ir 1805 metų liepos 15 dienos bei vėlesniuose sinoduose jis vėl vadinosi tik Samueliu Nerlichu.

Istoriniai šaltiniai teigia, kad 1820-aisiais metais Samuelis Nerlichas dar kunigavo Nemunėlio Radviliškyje, bet 1823 metais jis jau buvo Žemaičių konsenioru. 1836 metais Samuelis Nerlichas minimas kaip sinjoras. Tai leidžia manyti, kad tuo laiku jis gyveno Kėdainiuose. Samuelis Nerlichas mirė 1840 metais Kėdainiuose.

Samuelis Nerlichas nemažai nusipehlė Lietuvos raštijai. Apie 1819 metus, dirbdamas Nemunėlio Radviliškyje, Samuelis Nerlichas parengė naują "Kancyonalas, tey east: Kniga Psolmu ir Giesmiu" naują leidimą. Tai nebuvo savarankiškas Samuelio Nerlichio darbas, o pataisytas Mykolo Cerausko Kancionalo vertimas. 1819 metais liepos 10 dieną evangelikų reformatų sinodas Biržuose padėkojo Samueliui Nerlichui už sąžiningai atliktą reikšmingą darbą, kuris

buvo pavadintas iš lenkų kalbos verstu giesmynu ir maldaknyge. Buvo pažymėta graži giesmyno eilėdara, minties ir eilėdaros stiliaus suderinimas. Šiame leidime kitaip buvo išdėstytos kai kurios psalmės, giesmių skaičius išaugo iki 237. Iš anksčiau rengto giesmyno buvo išnestos 35 giesmės, kurios buvo pakeistos naujomis, išverstomis iš lenkiško Kurnatausko giesmyno, pritaikytomis biržiečių tarmei. Sinodo nutarimu leidinys turėjo būti tuo pat išleistas gotinėmis raidėmis. Tačiau, kaip dažnai atsitinka, geri norai atsitrenkė į finansinių sunkumų sieną. Jau 1822 metais sinodas nutarė dėl lešų stygiaus knygos leidimą atidėti. Samuelis Nerlichas nesulaukė jo parengto Kancionalo pasirodymo. Jis buvo išleistas tik po rengėjo mirties - 1845 metais. Tikriausiai, todėl šis Kancionalo leidimas buvo priskirtas Samuelio Nerlichio sūnui Karoliui, kuris rūpinosi, kad tėvo parengtas darbas išvistų dienos šviesą.

Samuelis Nerlichas parengė dar vieną leidinį "Maldos kriksszcioniskos, wisokioj rejkmenco prigulincios". 1819 metų sinodas šio leidinio autorystę priskyrė Samueliui Nerlichui, bet tai buvo anksčiau išėjusio Mykolo Cerausko leidimo pataisymas, kurio pagrindą sudarė 1653 metais išėjusios Minvydo - Božimovskio "Maldos". Knyga buvo papildyta 10 naujai parašytų maldų, o kai kurios ankstesnio leidimo maldos buvo išimtos. Gaila, bet šis Samuelio Nerlichio parengtas leidimas taip pat išėjo tik po rengėjo mirties 1845 metais. Kadangi ir šio leidinio išleidimu rūpinosi Karolis Nerlichas, kurį laiką nuopelnai, parengiant knygą, buvo priskiriami jam.

Abu Samuelio Nerlichio leidiniai, nors išėję gerokai vėliau nei buvo parengti, tapo reikšmingi ne tik Lietuvos evangelikų reformatų bendruomenei, bet ir lietuvių kalbos ugdymui.

Maldos ir iškėlimoniniai.

Visočioj rečmenėj prigūnijos.

Ner garbi.

Sienna Trocei Švientoi Wienatijo.

O dėl maldos

Bafnicijos (upriedu neakuriu maldau
creciu kari lëspanios).

Mat. 24, 42. IXor. 13, 35, 37.

Dekadis, žiuliuz, į maldas, teigiamų balsus,
balsas atsakys ganaus labai, arba? & kai žiuliuz
tulks, rečmias laibas, jauktis.

Mitroj.

Leidinio prie Knygos Drabu. 3-17. Grieženbogen.
MDCCCXLV.

Samuelio Nerlichio parengti leidiniai

Sankcionios,

tau roki:

Rūgys Sifolmu

ir

Giēsimiu

o dėl maldos

anai Garbes Dienuj Tracijon ūienfonij
išviensiamuoj,

o dėl maldos

Bafnicijomis Diles Štungienftis ūieruotos
išbuores

o dėl maldos iš maldos se ūieruotu maldusiu

Giēsimiu ir Maldos

prarybiamotos.

Mitroj.

Leidinio prie Knygos Drabu. 3-17. Grieženbogen.
Mieliske Viena MDCCCXLV.

Samuelio Nerlichio parengti leidiniai

Kėdainių evangelikų reformatų bažnyčia

Simonas Grosas
(1722(apie)-1835)

Lietuviškos gramatikos autorų istorikai apibūdina lakoniškai - vokietis, išmokęs lietuviškai. *Simonas Grosas* gimė apie 1722 metus Varmijos vyskupijoje, Rytų Prūsijoje. Mokėsi Rosselyje. Kada *Simonas* atvyko į Lietuvą, nežinoma. Apie 1787 metus *Simonas Grosas* įstojo į pranciškonų ordiną. Ar jis į ordiną įstojo būdamas Varmijoje ar Lietuvoje, istoriniuose šaltiniuose taip pat nepaminėta. Tačiau žinoma, kad prieš stodamas į vienuolius, jis mokėsi Raseiniuose.

Apie 1794 metus *Simonas Grosas* priėmė kunigo įšventinimus. 1795 metais jis buvo Vilniaus pranciškonų vienuolyne. Nuo 1798 metų iki 1801 metų kovo 3 dienos *Simonas Grosas* dėstė vokiečių kalbą Troškūnų pranciškonų vienuolyno mokykloje. 1803 metais jis atvyko į Dotnuvos vienuolyną, kuriame praleido septynerius metus.

Prieš įsikuriant bernardinams, Dotnuvoje jau buvo pastatyta medinė šv. Jono Krikštytojo bažnyčia. 1699 metais Dotnuvos savininkai - LDK referendorius Jonas Vladislovas Bžostovskis ir jo žmona Konstancija Mlečkaitė - pasikvietė iš Vilniaus bernardinus, o 1701 metų rugpjūčio 16 dieną fundaciniu aktu paskyrė pranciškonų observantų vienuolynui žemės, sodų, suteikė privilegijų ir įsipareigojo pastatyti naują mūrinę bažnyčią. Iš pranciškonų observantų pusės vienuolių įsikūrimu Dotnuvoje rūpinosi eksprovincijolas Antanas Bykovskis. 1701 metų rugsejo 29 dieną iš Kauno konvento atvyko trys kunigai bernardinai, kurie buvo iškilmingai įvesti į bažnyčią, jiems buvo pavesta ir parapija. 1703 metais pradėtas statyti vienuolynas, mūrinis vienuolynas buvo pradėtas statyti tik 1768 metais, o mūrinė bažnyčia pradėta statyti 1773 metais, statybos darbai baigti 1810 metais.

Bernardinų vienuolynai be sielovados veiklos vykdė ir švietimo darbą. Ne išimtis buvo ir Dotnuvos bernardinų vienuolynas. 1796

metais prie Dotnuvos bernardinų vienuolyno pradėjo veikti pradžios mokykla, XIX amžiuje išaugusi iki gimnazijos lygio. Gaila, bet 1836 metais mokykla buvo uždaryta. XIX amžiaus pirmoje pusėje būsimųjų vienuolių lavinimui veikė gramatikos mokykla, kurioje klierikai gilino savo žinias iki teologijos studijų. Nors Vilniaus universitetas kritikavo bernardinų vienuolynų mokyklas dėl mokytojų neprofesionalumo, pedagogikos neišmanymo, šios mokyklos suvaidino labai svarbių švietimo vaidmenį provincijoje. Mokyklose, taip pat ir Dotnuvos vienuolyno mokykloje, buvo biblioteka, surinktos herbariumų, metalų, uolienų kolekcijos.

Tokią padėtį Simonas Grosas rado 1803 metais atvykės į Dotnuvos vienuolyną. Simonas Grosas Dotnuvos vienuolyno mokykloje dėstė vokiečių kalbą. Nuo 1816 metų Simonas Grosas mokytojavo Kretingos ir kitose pranciškonų mokyklose, buvo Kretingos parapijos vikaras, nuo 1827 metų - Kretingos vienuolyno definatorius. Šiose pareigose Simonas Grosas dirbo iki mirties - 1835 metų balandžio 5 dienos.

1835 metais Simonas Grosas lenkiškai parašė žemaičių gramatiką - "Kalbrieda Lezuve Žemaytyska soriedita par Kunego Symona Grossa Definitoriu zokana S.Proncyszkaus Kunegu bernardinu". Prakalbą šiam leidiniui parašė gvardijonas kunigas Šimkevičius. Gramatikoje aprašytois kalbos dalys, pateikta sintaksė, gale patalpintas lenkiškas - lietuviškas žodynėlis. Gramatikos prakalboje rašoma, kad autorius gramatiką parašė žemaičiams, iki tol neturėjusiems gramatikos, tinkančios jų tarmei. Rankraštis 1835 metais įteiktas Vilniaus spaustuvininkui Marcinovskiui, bet išspaustintas nebuvo. Iki 1941 metų rankraštis buvo saugomas Kretingos vienuolyno bibliotekoje, dabar - Lietuvos Mokslų Akademijos bibliotekoje.

*Dotnuvos vienuolynas, kuriamo vokiečių kalbą dėstė
Simonas Grosas, mokėsi ir gyveno Fabijonas Barkauskas,
Emerikas Stanevičius, Juozas Tamulevičius,
Aleksandras Beresnevičius*

Fabijonas Barkauskas

(1781(apie)-1855)

Fabijonas Barkauskas gimė apie 1781 metus. Būdamas dvidešimt vienerių metų, jis įstojo į pranciškonų vienuolyną. Apie 1820 metus jis buvo Dotnuvos vienuolyne, 1840 metais - Kretingos vienuolyne. Kretingos vienuolyne Fabijonas Barkauskas jokių atsakingų pareigų neturėjo. Lietuviškų eileraščių autorius mirė 1855 metų sausio 26 dieną Kretingoje.

Lietuvių raštijai Fabijonas Barkauskas reikšmingas lietuvių kalba rašytais eileraščiais. Gaila, bet išlikęs tėra tik vienas autoriaus eileraštis "Sziltas alus ką padarė". Tai keturių posmų po penkias eilutes eileraštis, 1848 metais paties poeto atsiųstas Simonui Daukantui. Laiške, kuriamė buvo įdėtas ir anksčiau minėtas eileraštis, Fabijonas Barkauskas minėjo, kad ši eileraštij, kaip giesmę, jis drauge su Simonu Grosu giedodavęs Dotnuvoje. Laiške vienuolis užsimena parašęs dar vieną giesmę, bet jos nesiunitė.

Aleksandras Rapolas Močiulskis

(1790-1866)

Aleksandras Rapolas Močiulskis, kilęs iš garsios evangelikų reformatų Močiulskių giminės, kurios septynios kartos išaugino evangelikų reformatų kunigus, gimė 1790 metų sausio 6 dieną Švobiškyje. 1810 metų balandžio 5 dieną įsimatrikulavo Karaliaučiaus universitete. 1815 metais baigės studijas, atvyko į Kėdainius. Kėdainiuose prasidėjo jo kaip evangelikų reformatų kunigo kelias. Aleksandras Rapolas Močiulskis Kėdainiuose kunigavo penkerius metus. 1820 - 1832 metais jis dirbo Deltuvoje, 1833 metais paskirtas Vilniaus distrikto vicesuperintendentu, 1834 metais - Žemaitijos distrikto vicesuperintendentu, o nuo 1837 metų - Žemaitijos distrikto superintendentu. Aleksandras Rapolas Močiulskis mirė 1866 metais Biržuose, palaidotas Kubiliuose, Biržų rajone.

Aleksandras Rapolas Močiulskis pagarsėjo kaip naujo evangelikų reformatų katekizmo ir kitų evangelikų reformatų leidinių rengėjas.

1861 metais buvo išleistas Aleksandro Rapolo Močiulskio "Trumpas Katechizmas arba Pamokslei apie wierą szwentą Krikszcioniską". Ankstesnį katekizmo leidimą buvo parengęs Mykolas Cerauskas. Aleksandro Rapolo Močiulskio parengtame leidime buvo praleistas raidynas ir skiemenaivimas. Tais pačiais metais Aleksandro Rapolo Močiulskio dėka pasirodė naujas (1818 metais Samuelio Nerlichio parengtas) "Summa arba Ewangeliu szwenty" leidimas.

Manoma, kad Aleksandras Rapolas Močiulskis parengė vaikams skirtų knygelių seriją, nors nei vienoje iš jų nepaminėta Aleksandro Rapolo Močiulskio, kaip rengėjo pavardė. 1863 metais Rygoje buvo išleistos knygėlės - "Atsiminimai dar geroje adynoje", "Nusidawimas biedna Joniuka", "Prisiwertumas grieszna žmogaus ing Diewą".

Dominikas Budrikas

(1798(apie)-1873)

Dominikas Budrikas gimė apie 1798 metus Žemaitijoje. Nors istoriniai šaltiniai nepatvirtina, manoma, kad seminariją Dominikas Budrikas baigė Vilniuje, nes visą gyvenimą dirbo Vilniaus vyskupijoje. Vieni šaltiniai nurodo, kad Dominikas Budrikas į kunigus buvo išventintas 1828 metais, kiti - 1829 metais. Po išventinimo jaunas kunigas buvo paskirtas vikaru į Žaslius. 1842 metais Dominikas Budrikas paskiriamas vikarauti į Kėdainius, kuriuose dirbo dvejus metus. Per keturiasdešimt ketverius kunigavimo metus Dominikas Budrikas buvo labai dažnai keliamas iš parapijos į parapijų. 1845 - 1846 metais jis dirbo Vandžiogaloje, 1848 - 1849 metais - Šašuoliuose ir Žirmūnuose, 1850 - 1854 metais uždarytas Vilniaus domininkonų vienuolyne, 1855 - 1856 metais vikariavo Labanore, 1857 - 1860 metais - monsionorius Vilniuje, 1863 metais - emeritas be vienos, 1864 - 1871 metais dirbo Svyruose. Paskutiniuosius gyvenimo metus Dominikas Budrikas praleido Vilniaus vyskupijoje Zablotėje.

Dažni Dominiko Budriko perkėlimai iš parapijos į parapijų, jo nepakilimas pareigose aukšciau vikaro, uždarymas į vienuolyną įgalina manyti, kad Dominikas Budrikas dėl savo lietuviybės puoselejimo (kai kuriuos šaltiniuose teigama, kad dėl polinkio į svaiguosius gérimus) nepelné palankumo ano meto Vilniaus vyskupijos lenkiškose viršuniėse.

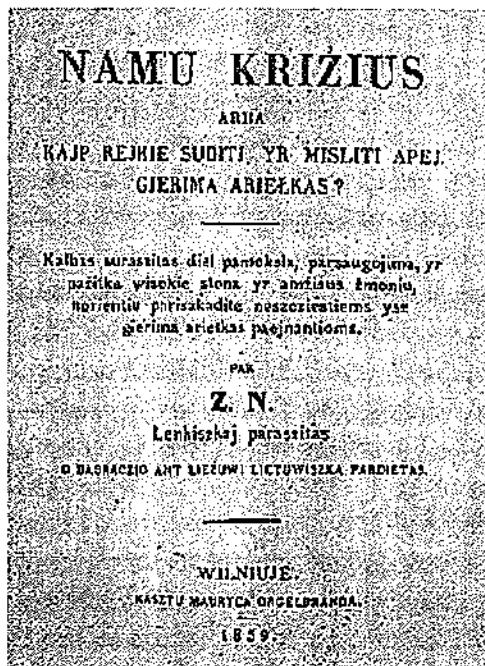
Dominikas Budrikas mirė 1873 metų balandžio 17 dieną Zablotėje.

Dominikas Budrikas lietuvių literatūrai svarbus tuo, kad būdamas dvasiškiu, parengė ne tik religinio turinio leidinių, bet paraše keletą pasaulietinio turinio knygelių, nors jos ir nebuvovo išspausdintos.

1859 metais Vilniuje buvo išleistas Dominiko Budriko iš lenkų kalbos išverstas "Namu Križius arba kajp rejkie sudinti yr misliti apey gierima arielkas". Šio veikalėlio prakalbą paraše ir po ja pasiraše

Dominikas Budrikas. Šį leidinėlių buvo išvertęs ir Gabrielius Beržanskis, bet jo vertimas nebuvo išspausdintas. Dominiko Budriko išverstas "Namu kaižius..." labai išpopularėjo Žemaitijoje vyskupo Motiejaus Valančiaus Blaivybės sajūdžio metu.

Dar prieš 1856 metus Dominikas Budrikas buvo parašęs keturias lietuviškas knygeles ir jas nusiuntęs Varnių seminarijos profesoriui kunigui Jeronimui Račkauskui, prašydamas su jomis susipažinti ir tarpininkauti spausdinant. Jeronimas Račkauskas pasielgė negarbingai. Jis pagąsdino spaustuviniinką Adomą Zavadskį, kad knygelės yra pasaulietinės ir pelno jų išleidimas spaustuviniinkui neatneš. Dar viena priežastis, kodėl Adomas Zavadskis atsisakė spausdinti šiuos leidinėlius - baimė leisti pasaulietines knygas lietuvių kalba, idant jos nenukonkuruotų lenkiškų. Dominikas Budrikas sukilo prieš tokią neteisybę. Jis įrodinėjo, kad lietuviams reikia ne vien religinio pobūdžio, bet ir pasaulietinės šviečiamosios literatūros. Tačiau Adomas Zavadskis liko nepalenkiamas - šios knygelės ne tik neišvydo dienos šviesos, bet dingo ir jų rankraščiai.

Dominiko Budrikio parengti leidiniai

Kazimieras Kristupas Daukša (1796 (apie) - 1865)

Kazimieras Kristupas Daukša gimė apie 1796 metus Naciūnuose, Pabiržės valsčiuje, Biržų apskrityje. 1819 - 1824 metais mokėsi Kėdainių gimnazijoje. Mokslai tuometinėje gimnazijoje truko ilgokai, nes vienos klasės kursas buvo išeinamas per dvejus metus. Nuo 1830 metų Kazimieras Kristupas Daukša jau pats mokytojauja Biržų evangelikų reformatų mokykloje, be to vargonininkauja (kantoriauja) evangelikų bažnyčioje, aktyviai dalyvauja evangelikų reformatų veikloje. Tai įrodo jo dalyvavimas 1837 metais sinode Biržuose. Kazimieras Kristupas Daukša mirė 1865 metais Visą gyvenimą Kazimieras Kristupas Daukša kaupė medžiagą lietuvių - lenkų kalbų žodynui. Šio žodyno ištraukas A. Kašarauskas buvo ištraukęs iš savo Lituanicą. 1866 metais šis rankraštis buvo pas S. Mikuckį, o vėliau jį atsiėmė Kazimiero Kristupo Daukšos sūnus Edvardas Jokūbas Daukša. Manoma, kad jis ši rankraštį pradangino. Edvardas Jokūbas Daukša taip pat mokėsi Kėdainiuose. Studijų metais pradėjo rašyti eileračius, kurie 1926 metais buvo išspausdinti M. Biržiškos "Tauta ir žodis" IV tome.

Kazimieras Kristupas Daukša buvo parengęs ir vieną seniausių lietuvių kalbos gramatikų - "Kalbamokle Liežuvio Lietuviško". Lietuviškas tekstas apėmė 53 lapus, lenkiškas - 57. Kadangi K. K. Daukšos gyvenimas ir veikla buvo susieti su Biržais, "Kalbamoklę" jis parašė biržiečių tame. Šios gramatikos rankraštis taip pat buvo dingęs ir tik 1955 metais rastas. Dabar jis saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje.

Jonas Goštaitas

(1800 - 1871)

Literatas, politinis veikėjas Jonas Goštaitas gimė 1800 metų liepos 3 dieną Šilelio dvare, Šiaulių rajone.

Kaip ir daugelis šio krašto jaunuolių, Jonas Goštaitas mokėsi Kėdainių gimnazijoje. Vėliau dvarininkaitis studijavo Vilniaus universitete.

1823 metais baigęs studijas, Jonas Goštaitas grįžo į tėviškę. Gimtinėje išsimokslinusiam jaunuoliui buvo pasiūlytos ribų teisejo pareigos.

Prasidėjus 1831 metų sukilimui, Jonas Goštaitas, subūrė sukilėlių būri, vėliau vadovavo Šiaulių apskrities raitininkams. Sukilimui slopstant, Jonas Goštaitas prisijungė prie H. Dembinskio dalinių ir pasitraukė į Vokietiją, iš kurios emigravo į Prancūziją. Gyvendamas emigracijoje, jis daugiausia laiko praleido Avalone, Riufekte, dirbdamas tiltų ir kelių prižiūrėtoju.

Jonas Goštaitas, gyvendamas emigracijoje, neatsisakė politinės veiklos. Nuo 1832 metų jis aktyviai dažnavo Demokratinės lenkų draugijos (Towarzystwo Demokratyczne Polskie) darbe. Neliko abejingas 1848 metais įvykusiam Poznanės sukilimui.

Jonui Goštautui, vienam veikliausių Lietuvos bajorų, likimas nebuvo palankus - į tėviškę jis nesugrįžo. Prancūzijos žemė priglaudė Jono Goštauto palaikus. Literatas mirė 1871 metų liepos 20 dieną Riufekte.

Jonas Goštaitas rašė lenkų kalba. Jo kūryboje ryškios antibaudžiavinės, demokratinės nuostatos.

1839 metais Prancūzijoje pasirodė Jono Goštauto nedidelė apysaka "Ponas Teisėjaitis, arba pasakojimas apie Lietuvą ir Žemaičius". Apysaka parašyta didaktine forma. Skaitytojas supažindinamas su Lietuvos kaimu, aštriaus baudžiaviniais prieštaravimais, 1831 metų sukilimu. Vėliau šią apysaką į lietuvių

kalbą išvertė R. Jasas.

Be minėtos apysakos Jonas Goštaitas išspausdino nemažai straipsnių. Daugelis jų liko nepaskelbti. Paminėtini: "Vincento Ciprinskio nekrologas" (1835), "Žinios apie Žemaitiją ir Kuršą" (1838), "Apie Lenkijos padalijimą", "Pastabos apie partizaninį karą", "Platono Pasierbskio gyvenimas", "Civilizacija". Visi šie darbai - vertingas indėlis į žinių apie to meto Lietuvą skrynią. Jų rankraščiai yra išlikę ir saugomi Varšuvoje esančioje Lenkijos Nacionalinėje bibliotekoje.

Maurikis Hriškevičius (Griskevicius) (1801 - 1860)

Maurikis Hriškevičius, skirtinai nei anksčiau minėti raštijos veikėjai, nerašė lietuvių kalba. Tačiau jis savo vertimais ir darbais, nors iš rašytais lenkų kalba, svarbus Lietuvos istorijai ir nusipeplenės būti paminėtas šalia kitų Kėdainių krašto knygių.

Maurikis Hriškevičius gimė 1801 metais Šiauliuose. Ko gero, palanki geografinė padėtis nulėmė tai, kad gimnazijos mokslus Maurikis Hriškevičius baigė Kėdainiuose. 1818 metais jis įstojo į Vilniaus universitetą, moralinių - politinių mokslų fakultetą. Tuo metu Vilniaus universitete studijavo ir Simonas Daukantas. Studijų metais Maurikis Hriškevičius aktyviai dalyvavo studentų veikloje. Tai liudija 1822 metų balandžio 29 dieną per kratą pas Lozinskį rastas pažangiu studentų sąrašas. Šiame sąraše buvo ir Maurikio Hriškevičiaus pavardė. 1823 metais baigės studijas, Maurikis Hriškevičius grįžo į Šiaulius. Gintajame mieste išsilavines jaunuolis patraukė Šiaulių ekonomijos savininkų Zubovų dėmesį. Zubovų kvietimu jis pradėjo dirbti Šiaulių ekonomijos iždininku.

Iždininko darbas sudarė palankias sąlygas Maurikiui Hriškevičiui gerai susipažinti su Šiaulių ekonomijos dvarais. 1850 metais jis lenkų kalba parengia darbą "Šiaulių ekonomijos pirmiaus karaliaus dvaro stalo dvarų istorinis aprašymas nuo jos pradžios lig pusęs XIX šimtmečio, su aprašymu Antano Tyzenhauzo darbų, su jo paveikslu ir faksimile". 1905 metais ši rankraštį į lietuvių kalbą išvertė Mečislovas Davainis Silvestraitis. Jau vien rankraščio apimtis - 463 puslapiai - parodo darbo išsamumą. 1922 metais Juozas Tumas Vaižgantas Davainio Silvestraičio vertimą išspausdino "Mūsų Senovėje" 4/5 knygose. Gaila, bet išspausdintoje medžiagoje galėjo atsirasti netikslumų, nes Vaižgantas, redaguodamas Silvestraičio vertimą, neturėjo Maurikio Hriškevičiaus darbo originalo.

1860 metais periodiniuose leidiniuose "Biblioteka

Warszawska" ir "Gazeta Warszawska" buvo paminėta, kad Maurikis Hriškevičius į lenkų kalbą išvertė Motiejaus Valančiaus "Žemaitių Wiskupistę". Maurikis Hriškevičius ši vertimą papildė savo pastabomis. Pats vertimas, papildytas istoriko S. Smolkos prakalba, dienos šviesą išvydo tik po vertėjo mirties (1898 metais) Krokuvoje.

Istorikas ir vertėjas Maurikis Hriškevičius mirė 1860 metais Liachavos dvare, Raseinių apskrityje.

Emerikas Stanevičius

(1802 - 1866)

Emerikas Stanevičius gimė 1802 metais Birželėse, Panevėžio apskrityje. Vidurinį išsilavinimą įgijo Dotnuvos bernardinų mokykloje, iš kurios 1817 metais išvyko tėsti mokslų į Vilniaus gimnazijos trečią klasę. 1820 metais su pagyrimu baigės šios gimnazijos šešias klasės, *Emerikas Stanevičius* išstojo į Vilniaus universiteto Literatūros ir laisvųjų menų fakultetą, o 1822 metais perėjo į Fizikos matematikos fakultetą. Tai patvirtina 1822 - 1824 metų studentų sąrašai. Studijų metais *Emerikas Stanevičius* buvo aktyvus studentų filaretų draugijos narys - priklausė amarantinei grupei, buvo jos sekretorius.

Prasidėjus filaretų persekcionams, 1823 metų gruodžio 24 dieną *Emerikas Stanevičius* buvo suimtas ir tardomas. Jaunasis filaretaς buvo kalinamas iki 1824 metų balandžio 19 dienos, tačiau nuteistas nebuvo.

Isitraukęs į politinę veiklą, *Emerikas Stanevičius* jai liko ištikimas ir vėliau. Prasidėjus 1831 metų sukilimui, jis papildė sukilėlių gretas. Iš pradžių vadovavo Akademikų legionui, o jį išskirsius, buvo Všaulių raitelių pulko jaunesnysis leitenantas. 1832 metais *Emerikas Stanevičius* buvo priverstas emigruoti į užsienį. 1832 - 1838 metais jis gyveno Prancūzijoje, vėliau - iki 1856 metų - Šveicarijoje.

Gyvendamas Prancūzijoje, *Emerikas Stanevičius* subūrė lietuvių būrelį. Šis būrelis, atsiribojęs nuo lenkų paminėjo ir 1831 metų sukilimo metines.

1833 - 1834 metais *Emerikas Stanevičius* dalyvavo L. Oborskio subuntame Šventajame būryje, rėmė Frankfurto revoliuciją ir Savojos laisvinimą.

Tiksli *Emeriko Stanevičiaus* mirties data nežinoma. Istoriniai šaltiniai teigia, kad prieš 1866 metus jis jau buvo miręs. Mirę *Emerikas*

Stanevičius Vilniuje.

Emerikas Stanevičius buvo vienas iš pirmųjų šviesuolių, susidomėjusių lietuviškomis dainomis. Dar besimokydamas Vilniaus gimnazijoje, *Emerikas Stanevičius*, paskatintas mokytojo Igno Šidlausko, pradėjo rinkti lietuviškas dainas.

1819 - 1822 metais Vilniaus laikraštyje "Tygodnik Wilenski" periodiškai pasirodo *Emeriko Stanevičiaus* surinktos lietuviškos dainos ir jų vertimas lenkų kalba. Tarp šių dainų paminėtinos "Stowi žirgialis kiemi pabalnotas", "Tinay par girio dizus wieszkailelis", "Mana brola žirgas mažas" ir kt. Pasak dokumentų, buvo paskelbta apie penkiolika *Emeriko Stanevičiaus* surinktų dainų.

Literatūrologai teigia, kad tarp šių dainų buvo ir eileraščių, kurių autorystė priskiriama kunigui Tadui Jurevičiui.

Emerikas Stanevičius į Vilniaus lenkiškuosius žurnalus siuntė savo rašinius ir eileraščius, rašytus lenkų kalba. Todėl manoma, kad kelios dainos gali būti ne liaudies dainos, o eileraščių vertimai. Tačiau nepaisant to, lietuviškų dainų pasirodymas periodinėje spaudoje - didžiulis laimėjimas lietuviško žodžio raidos istorijoje.

Kajetonas Aleknavičius

(1804 - 1874)

Poetas švietėjas Kajetonas Aleknavičius gimė 1804 metų sausio 26 dieną Terpeikiuose, Kupiškio rajone bajorų šeimoje. Kajetonas Aleknavičius labai didžiau savo kilmę. Dokumentai teigia, kad jis savo bajoriškos kilmės patvirtinimui buvo pristatęs krikšto metriką ir 1827 metų gruodžio 10 dienos bajorų deputacijos dekreto kopiją.

Istoriniuose šaltiniuose pažymima, kad Kajetonas Aleknavičius mokėsi Troškūnų apskrities mokykloje. Ją baigęs, 1827 metų gruodžio 10 dieną įstojo į lateraninių kanauninkų noviciatą. 1830 - 1832 metais studijavo Vilniaus dvasinėje seminarijoje, kurią baigęs, 1832 metais priėmė kunigo išventinimus. Dvasininko karjerą Kajetonas Aleknavičius pradėjo Obeliuose. Vėliau kunigavo Panemunėlyje, Kėdainiuose, Semeliškėse, Merkinėje.

Merkinėje Kajetonas Aleknavičius pasitiko ir 1863 metų sukilimą. Kunigas remė sukilėlius. Caro pakalikai iškundė Kajetoną Aleknavičių. Kadangi kunigas ir iki sukilimo garsėjo kaip lietuviybės puoselėtojas - nepriklausė tuo laiku Vilniaus vyskupiją valdžiusių prorusiškajai karjeristų pralotų klikai - pasitaikė puiki proga susidoroti su nepaklusniu dvasiškiu. 1867 metais Kajetonas Aleknavičius perkeliamas į Asavą (Gudiją), kurioje 1874 metų gruodžio 2 dieną jis ir mirė.

Kajetonas Aleknavičius - ne tik eiliuoto feljetono lietuvių literatūroje pradininkas, bet ir pirmasis vaikų poetas. 1846 metais Vilniaus spaustuvėje buvo išleistas Kajetono Aleknavičiaus parengtas "Elementorius arba lengvus moksłas skaytit Raszto Szwento Lietuwiszkay del wayku...". 1858 metais knygelės leidimas buvo pakartotas. 1909 metais Vaižgantas šv. Kazimiero draugijai Kaune įteikė redaguotą trečiąjį leidimą, bet knygelė nebuvovo išleista. Reikia pažyrnėti, kad Elementoriuje, kurio apimtis buvo 70 puslapių, du trečdalius sudarė pasikalbėjimai.

1861 metais pasirodė Kajetono Aleknavičiaus "Pasakos, prūtikimai, wesełos ir giesmes".

Anupras Jasevičius

(1805 - 1884)

Poetas Anupras Jasevičius gimė 1805 metų kovo 19 dieną Žostautuose, Kėdainių rajone. Anupras pirmą kartą mokslų paragavo pas kaimo mokytoją, vėliau - pas Ariogalos kunigą Bagdonavičių, dar vėliau mokslus tęsė Dotnuvos bernardinų mokykloje, Baigęs šią mokyklą, jis įstojo į Varnių dvasinę seminariją, kurią baigė 1833 metais. Baigęs teologinius mokslus, Anupras Jasevičius buvo paskirtas vikaru į Vilkiją. 1844 metais jis paskiriamas Ariogalos administratoriumi, nuo 1847 metų - tos pačios parapijos klebonu, o nuo 1854 metų - dekanu.

Prasidėjus 1863 metų sukilimui, Anupras Jasevičius nebuvo abejingas stebėtojas (jo politinėms pažiūroms įtakos galėjo turėti brolis Antanas, dalyvavęs 1831 metų sukilime). 1863 metais kunigas Ariogalos bažnyčioje perskaitė sukilėlių manifestą. Už tai 1863 metų kovo 22 dieną buvo suimtas, o birželio 1 dieną karo teismo nuteistas aštuoneriems Sibiro katorgos metams. 1863 metų birželio 22 dieną bausmė buvo truputį sušvelninta - paskirti šešeri metai sunkiųjų darbų Sibire bei atimta teisė kunigauti.

1863 metų liepos mėnesį iš Vilniaus kalėjimo Anupras Jasevičius ištremiamas į Sibirą, į Usolję. Kadangi Anupras Jasevičius buvo pašalinamas iš kunigų, 1867 metais jis atskiriamas nuo kitų Lietuvos kunigų - sukilėlių, ir ištremiamas į Kamionką, o dar po metų - į Tunką.

Po 1874 metų manifesto Anuprui Jasevičiui buvo leista gyventi Spaske, Tambovo gubernijoje. Čia Jasevičius praleido dešimt metų. Kadangi gržtė į Lietuvą buvęs kunigas negalejo, jis priglaudė kunigas Juozas Tamulevičius Alūkstoje. Tačiau laisve Anupras Jasevičius pasidžiaugė tik dešimt dienų. Išgi katorgos metai palaužė jo sveikatą - 1884 metų vasario mėnesį Anupras Jasevičius mirė.

Anupras Jasevičius, būdamas dvasininku, pasišventė

pasaulietinei literatūrai. Dar dirbdamas Ariogaloje, jis pradėjo rašyti eiléraščius lietuvių kalba. Juos pasirašyavo Anupro Žemaičio, Ariegalos Kerdžiaus, Josvainio peštuko slapyvardžiais. Šie eiléraščiai buvo tik rankraščiuose, jie niekur nebuvo publikuojami. Prieš tremtį Anupras Jasevičius rankraščius spėjo perduoti savo bičiuliui Pernaravos kunigui Antanui Zastarskiui. Zastarskiui mirus, rankraščiai pateko pas Veliuonos kleboną Novickį, iš Novickio juos perėmė Josvainių kunigas Paškevičius, vėliau rankraščius perdaės Kauno dvasinės seminarijos bibliotekai. Buvo teigiamą, jog eiléraščiai sudarė penkis tomos. Anot dokumentų, prieš pirmajį pasaulinį karą Juozas Tumas Vaižgantas šiuos rankraščius išvežė į Rygą, paskui į Rusiją, iš kurios grįždamas po karo, pametė.

Būdamas tremtyje Sibire, Anupras Jasevičius rašė atsiminimus. Kaip ir eiléraščių, taip ir atsiminimų, pavadintų "Iszginimu ir Sugrižimu", likimu ketino pasirūpinti Vaižgantas. Jis paėmė atsiminimus iš Kauno dvasinės seminarijos ir pasiuntė į Tilžę, nelaimei, čia jie dingos. Tik laimingo atsitiktinumo dėka, 1937 metais šios seminarijos bibliotekininkas Sendzikas makulatūroje rado dalį šio rankraščio. Rankraščio dalis prasideda ištrėmimu iš Lietuvos, apima atsiminimus iš tremties Sibire ir baigiasi perkėlimu į Spaską. Si rankraščio dalis Vaclovo Biržiškos dėka buvo išspausdinta "Mūsų Senovėje" 1937 - 1940 metais. Visi Anupro Jasevičiaus prisiminimai buvo identiški rankraščiui, atpasakotas buvo tik gyvenimas po perkėlimo į Spaską. Anupras Jasevičius eiléraščius rašė ir būdamas tremtyje. Dalis jų išliko Jasevičiaus laiškuose, raštuose iš tremties. Šiuos eiléraščius Vaižgantas išspausdino 1899 - 1900 metais "Tėvynės sarge", dalį - savo Raštuose.

Karolis Nerlichas (1808 - 1860)

Lietuviškos raštijos skleidėjas Karolis Nerlichas gimė 1808 metų rugsėjo 16 dieną Nemunėlio Radviliškyje.

1821 - 1824 metais Karolis Nerlichas, Samuelio Nerlichio sūnus, mokėsi Kėdainių gimnazijoje. 1825 metais rusams uždarius Kėdainių gimnaziją, Karolis Nerlichas dvejus metus mokėsi Ukmergės apskrities mokykloje. 1826 metais baigės Ukmergės mokyklą, jaunasis Nerlichas išstojo į Vilniaus universitetą, Literatūros fakultetą. 1828 metais Karolis Nerlichas, šeimos ir tévo įtakotas, gavės Lietuvos evangelikų reformatų sinodo stipendiją, išvyksta į Dorpatą (Tartu) universitetą ir pradeda teologijos studijas.

1835 metais baigės studijas, jauruolis grįžta į Lietuvą. Biržai - pirmoji Karolio Nerlichio ganytojiško darbo vieta, čia jis praleido dešimt metų. 1845 metais Nerlichas perkeliamas į Kėdainius. Kadangi Vilniaus universitete Karolis Nerlichas studijavo Literatūros fakultete, Kėdainiuose jis užsiėmė ne tik sielovada, bet ir švietimu. Iš istorinių šaltinių žinoma, kad kunigas Kėdainių gimnazijoje dėstė vokiečių ir lotynų kalbas. Pasak Davainio Silvestraičio, jis dėstė ir lietuvių kalbą. Tačiau šis teiginys, ko gero, yra klaudingas, nes, remiantis istoriniais faktais, to meto Lietuvoje lietuvių kalba buvo dėstoma tik parapijinėse mokyklose. Karolis Nerlichas lietuvių kalba galėjo dėstyti evangelikų reformatų vaikams tikybą.

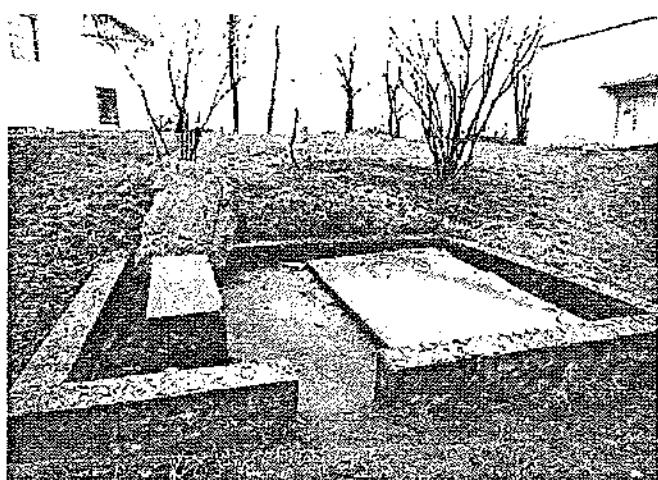
Kaip ir tévas, Karolis Nerlichas aktyviai dalyvavo Evangelikų reformatų veikloje. Jau nuo 1825 metų jis dalyvavo visose evangelikų reformatų sinoduose. 1850 metais Karolis Nerlichas buvo išrinktas Gudijos vicesuperintendentu. Bet į Gudiją Nerlichas neišvyko, o šias pareigas atliko būdamas Kėdainiuose.

Karolis Nerlichas tėsė tévo Samuelio Nerlichio ne tik sielovados, bet ir lingvistinę veiklą. Jo rūpesčiu po tévo mirties buvo išleistas "Kancyonalas". Tévo parengta, o paties Karolio pataisytą ir

papildytą "Summos" leidimą, nespėjo išleisti ir Karolis. Jos išleidimu po Karolio mirties pasirūpino kunigas Aleksandras Močiulskis.

Be tėvo parengtų leidinių redagavimo Karolis Nerlichas mūsų raštijai nusipelnė, parengdamas plačią lietuvių kalbos gramatiką. Gaila, bet jos Karolis Nerlichas nebaigė ruošti, o jam mirus, rankraštis dingo. Po Karolio Nerlico mirties 1864 metais Mintaujoje buvo išleistas jo parengtas leidinys "Pamokslay ir Kozonės apie smerčių". Šios knygelės išleidimu išgali pasirūpino Aleksandras Močiulskis.

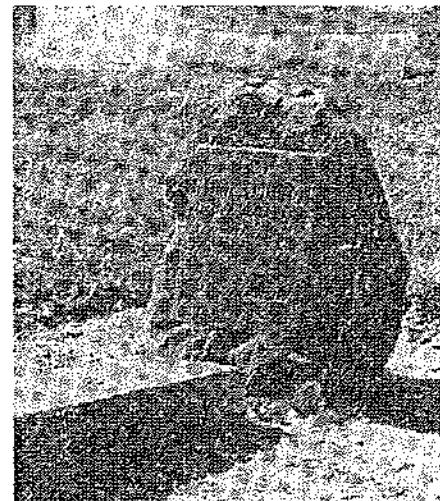
Karolis Nerlichas mirė 1860 metų balandžio 12 dieną Kėdainiuose.

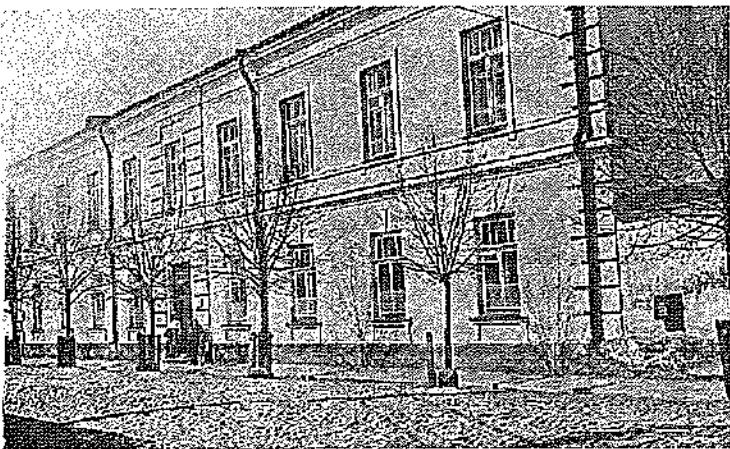
Karolio Nerlico kapas

S. P.	A. A.
KAROL NERLICH	KAROLIS NERLICHAS
Um. 31. Mar. 1860	Mirę 1860 m. kovo 31 d.
Wiekę lat 52.	52 metų amžiaus.
A żal w rodzinie	O jo żelnoje
Jego niesłumiony	Nenumaldomas galėsys
Przezrwa ten kamień	Pranoks iš jo garbės
W czesc jego pamięci	atminimui, 'akmenj.

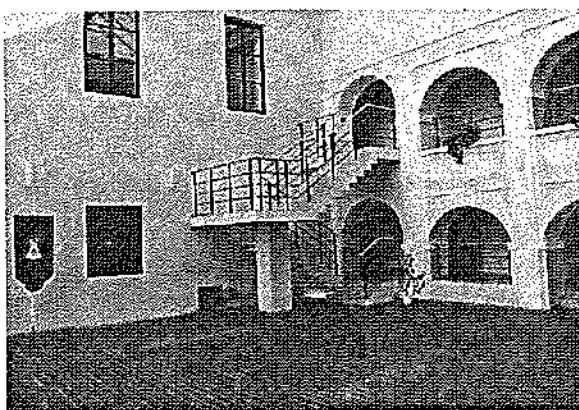
Karolio Nerlico antkapinio paminklo užrašas

Karolio Nerlico antkapinis paminklas

Kėdainių gimnazija, kurioje mokėsi Karolis Nerlichas (XIX amžius)

Kėdainių gimnazijos vidinis kiemas po restauracijos (2002m.)

Aleksandras Griškevičius (1809 - 1863)

Lietuvos aviacijos pradininkas, pirmojo Lietuvoje leidinio apie skraidymo aparatus autorius Aleksandras Griškevičius gimė 1809 metų sausio 6 dieną netoli Krakū, Kėdainių rajone.

Aleksandro Griškevičiaus tėvai buvo smulkūs bajorai, turėję žemės ir namus Šiauliuse. 1818 metais Aleksandras Griškevičius įstojo į šešiametę Kėdainių reformatų mokyklą, kurioje mokėsi iki 1824 metų. Mokykloje Aleksandras Griškevičius pasizymėjo įvairiais gabumais - domėjosi technika, kalbomis, raše eileraščius.

Yra žinoma, kad kažkurį laiką būsimasis aviatorius dirbo Vilniuje, Vilniaus gubernijos valdybos raštininku. 1834 metais Aleksandras Griškevičius grįžo į Šiaulius. Šiauliuse dirbo apskrities teismo tarnautoju, miesto Rotušės sekretoriumi. 1845 metais gabus, darbštus vyras iš Šiaulių atvyko į Kauną, kur dirbo Civilinio teismo rūmuose vertėju, vėliau - tituliniu patarėju. Kaune Aleksandras dirbo ir kūrybinį darbą.

Visą gyvenimą Aleksandras Griškevičius domėjosi skraidymu: domėjosi paukščių skydžiais, sparnų formomis, sandara, ploto ir svorio santykii, sekė užsienio literatūrą tais klausimais. 1851 metais Aleksandras Griškevičius lenkų kalba Kaune išleido knygelę "Žemaičių garlėkis" Laisvos minties bruozas". Knygelės autorius ją dedikavo bajorijai, tikėdamasis jos paramos, nes didžioji autoriaus svajonė buvo pastatyti skraidyklię. Jau anksčiau, tikėdamasis sulaukti susidomėjimo, Aleksandras Griškevičius nusiuntė Rusijos moksly akademijai laišką "Umenije letat". Deja, atsako nesulaukė.

"Žemaičio garlėkyje" autorius išnagrinėjo austrių laikrodininko J. Degeno skraidomąjį aparatu, anglų konstruktoriaus V. S. Hensono garlėkį, pateikė savas pastabas. Knygelėje Aleksandras Griškevičius pateikė ir savo sukurto skraidymo aparato brėžinių teoriją ir paskaičiavimus.

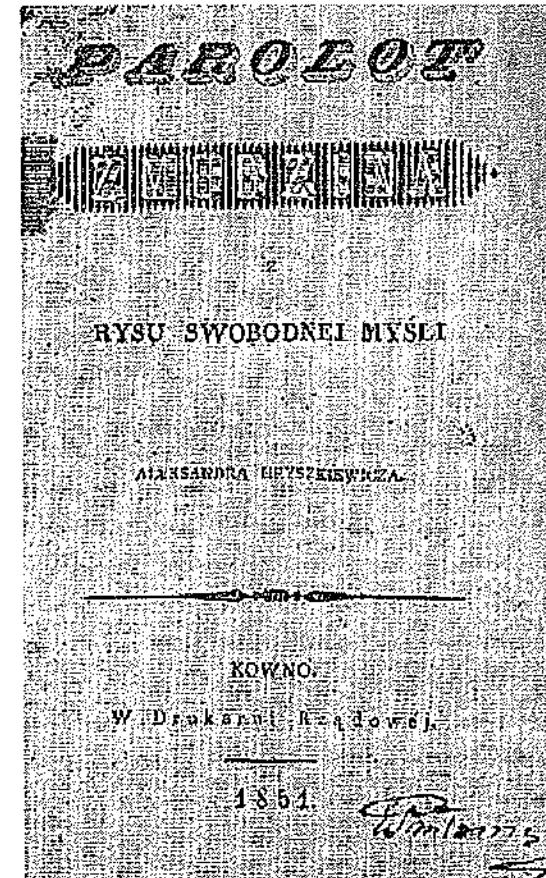
Dokumentuose neužfiksuota, ar kas nors parėmė konstruktorių ar ne, bet Aleksandras Griškevičius sukonstravo ir išbandė, nors ir nesėkmingai, ne vieną aparatą.

Yra rašoma, kad "Žemaičių garlėkio" autorius per vieną prekymetį bandė savo aparatą. Žmonės buvo sužavėti, tačiau pabaigti arkliai išsibėgiojo, padarydami prekeiviams daug žalos. Kauno gubernatorius įsakė oreivį suimti ir ištremti į Sibirą. Sibiro Aleksandras Griškevičius išvengė, bet garlėkis ne - pastarajį konstruktoriaus žmoną sukapojo.

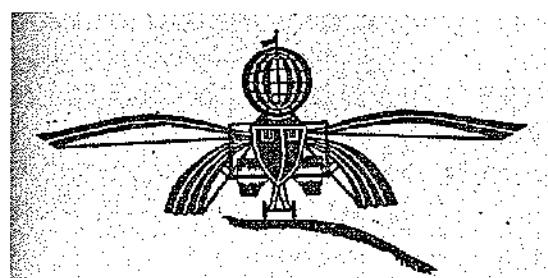
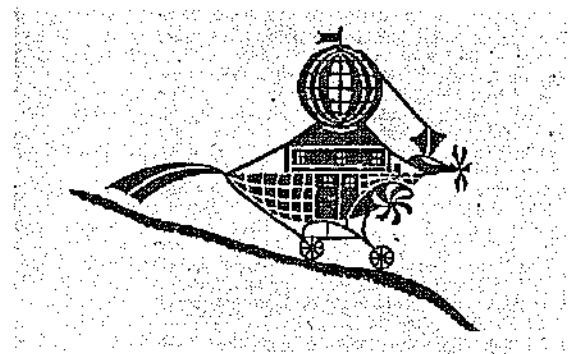
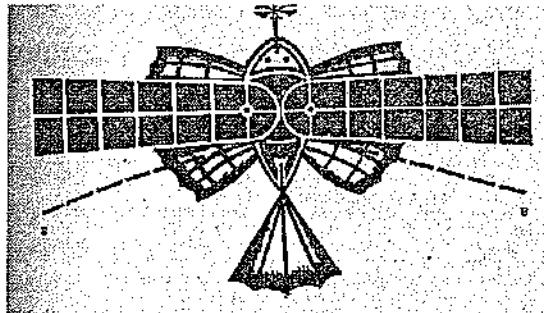
1860 metais Aleksandras Griškevičius parašė filosofinį veikalą "Gamtos tikrovė, arba matematinės išvados apie dievybę, sielą ir tikėjimo paslaptis". Rankraštis apėmė 285 puslapius, bet taip ir liko neišleistas, nes buvo sudegintas. Rankraštį sunaikinti Aleksandras Griškevičių privertė caro vyriausybė. Kadangi Aleksandro Griškevičiaus veikalas prieštaravo bažnytinėms dogmoms ir rėmėsi materialistiniu pagrindu, jo autorui buvo iškelta baudžiamoji byla. Autoriaus nenuteisė, nes truko įrodymų, bet rankraštis buvo praudytas.

Lietuvos aviacijos pradininkas, savo darbais neatsilikės nuo kitų to laikotarpio aviacijos entuziastų, bet Tėvynėje nesuprastas ir nesulaukės savo darbų įvertinimo, mirė 1863 metų vasario 11 dieną Viešniuose.

Dabartiniu metu Viešniuose, name, kuriame paskutinius metus gyveno ir kūrė Aleksandras Griškevičius, kraštotyrininkės, etnografės Apolonijos Sriubaitės ir pedagogo Algirdo Gedvilo rūpesčiu įkurtas Aleksandro Griškevičiaus muziejus.

A.Griškevičiaus veikalo "Paralot Žmudzina"
titulinis puslapis

A. Griškevičiaus "garlėkys" iš viršaus, šono ir priekio

Juozas Tamulevičius (Dionizas Dovydaitis) (1814 - 1890)

Juozas Tamulevičius gimė 1814 metų balandžio 13 dieną Mantviliškiuose, Šiaulėnų valsčiuje valstiečių šeimoje.

Tikrieji Juozo Tamulevičiaus vardas ir pavardė - Dionizas Dovydaitis. Pavardę ir vardą jaunuolių privertė pakeisti tuometinė politinė situacija. Tuo metu valstiečių vaikams mokslas buvo nepasiekiamas, todėl gabų vaiką pastebėjęs tolimas giminaitis kunigas Juozapas Tamulevičius paragino Dionizo tėvą leisti sūnų į mokslus, pats parūpinęs jaunuoliui bajoro kilmės dokumentus Juozo Tamulevičiaus pavarde. Šia pavarde Dionizas vadinosi jau mokydamasis Dotnuvos bernardinų mokykloje, vėliau - Vilniaus misijonorių dvasinėje seminarijoje.

1839 metais Juozas Tamulevičius baigė dvasinę seminariją ir buvo išsventintas į kunigus. Pirmieji Juozo Tamulevičiaus kunigavimo metai prabėgo Padunojoje. Vėliau, iki 1847 metų, jis buvo Dvietės klebonu, o nuo 1847 metų - Alūkstos parapijos administratoriumi, dar vėliau - klebonu ir Žemgalos dekanu. Kadangi šios srities katalikai priklausė Žemaičių vyskupijai, Juozas Tamulevičius tvarkė visus Žemgalos katalikų bažnytinius reikalus.

Juozas Tamulevičius nepritarė Lietuvos rusinimo politikai. Todėl 1863 metų vasario 16 dieną buvo suimtas, bet, pritrūkus įkalčių, netrukus paleistas. Tačiau tuometinė valdžia nepaleido dvasiškio iš akiračio - 1871 metais Juozui Tamulevičiui, atsisakius priimti rusiškąjį rubricelę, jam buvo iškelta byla.

Kunigo pasipriešinimas prorusiškajai valdžiai pasireiškė ir jo rūpinimusi kunigais, kurie už dalyvavimą 1863 metų sukilime buvo ištremti į Sibirą, o vėliau negavo leidimo grįžti į Lietuvą. Juozas Tamulevičius šiuos kunigus priglausdavo Alūkstoje.

1884 metais pablogėjus sveikatai, Juozas Tamulevičius atsisakė aukštų bažnytinės pareigų ir pasiliko Alūkstos emeritu, kartu

pasilikęs Šlosbergo filijos aptarnavimą.

*Juozas Tamulevičius mirė 1890 metų vasario 4 dieną
Šlosberge.*

Nepaisant to, kad Juozas Tamulevičius buvo atsisakęs savo tikrosios - Dovydaičio - pavardės, jis niekada neneigė savo valstietiškos kilmės, niekada neprarado ryšių su šeimynykščiais. Tai gerai iliustruoja faktas, kad po 1863 metų sukilimo Alūkstoje priešglobstį rado jo broliai, Juozapas ir Petras Dovydaičiai.

Juozo Tamulevičiaus rašytinis palikimas néra didelis. Tačiau jis svarbus tuo, kad bendradarbiavo lietuviškame leidinyje "Aušra", rašinius pasirašydamas kun. Tam.

Apie 1860 metus Mintaujoje buvo išspausdintas Juozo Tamulevičiaus leidinukas "Pasilecavojimas Brastwon Panneles Szwencziausios Niekalta Prasidieima...". Po šiuo leidiniu kunigas nepasirašės, bet rašymo stilius leidžia tvirtinti, kad jo autorius yra Juozas Tamulevičius.

Juozas Tamulevičius buvo keleto kunigų nekrologų autorius.

Neveltui sakoma, kas nedirba, tas neklysta. Juozas Tamulevičius savo rašiniuose taip pat neišvengė klaidų. 1884 metų "Aušros" Nr. 12 spausdintame rašinyje "Žinia apie "Arklį ir meškos" autorų" Juozas Tamulevičius, remdamasis kun. Paškevičiaus suteikta informacija, Simono Stanevičiaus eileraštį priskyrė Stankevičiui, gyvenusiam Telšių apskrityje.

Vincentas Prialgauskis (1817 - 1884)

Vincentas Prialgauskis gimė 1817 metais Žemaitijoje. Jo užfiksuoti biografiniai duomenys labai negausūs. Yra žinoma, kad Vincentas Prialgauskis baigė Varnių seminariją, apie 1845 metus įšventintas į kunigus. Kunigavimą jis pradėjo Naujamiestyje, Panevėžio apskrityje, kur buvo paskirtas vikaru.

Kédainiams Vincentas Prialgauskis brangus tuo, kad Kédainių rajone, Truskavoje, jis praleido didžiąjį gyvenimo dalį. 1848 metais Vincentas Prialgauskis buvo paskirtas Truskavos vikaru. 1849 metais perkeltas į Ramygalą. Nuo 1850 metų Vincentas Prialgauskis vėl rūpinasi Truskavos parapijos bažnytiniais reikalais - paskiriamas Truskavos administratoriumi. Nuo 1854 metų gruodžio 21 dienos - Truskavos bažnyčios klebonas.

1884 metų spalio 14 dieną Vincentas Prialgauskis amžinam poiliui atgulė jam brangioje Truskavos žemėje.

Vincentas Prialgauskis įnešė nedidelį, bet reikšmingą indėlį į lietuvių literatūros aruodą - jis rinko lietuviškas dainas. Dviejų iš šių dainų vertimai į lenkų kalbą buvo išspausdinti "Pamietniki Kamertona". Manoma, kad šias dainas išvertė pats Vincentas Prialgauskis.

Truskavos bažnyčia, kurioje kunigavo
Vincentas Prialgauskis

Vincentas Šurevičius
(Apie 1818 - 1860)

Vincentas Šurevičius gimė apie 1818 metus Žemaitijoje. Dokumentuose pažymėta, kad jis mokėsi Varnių dvasinėje seminarijoje ir apie 1843 metus buvo išventintas į kunigus. 1846-1848 metais Vincentas Šurevičius paskiriamas Naujamiesčio vikaru, 1850-1851 metais - Plungės altarista, vėliau - Suvainiškio filialistu, 1852 metais - Panemunės vikaru, 1853 metais - Lesčių filialistu.

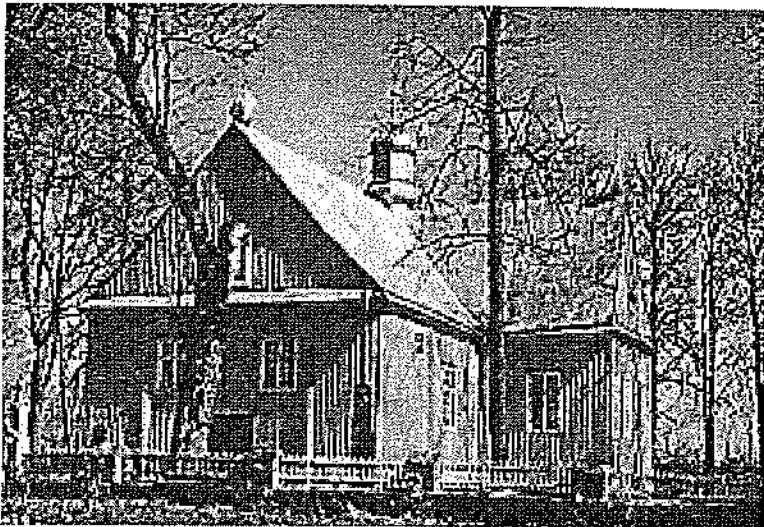
Toks dažnas kunigo perkėlimas iš vienos vietas į kitą, leidžia daryti išvadą, kad jis neįtiko tuometinei valdžiai. Tą liudija ir tai, kad 1851 metų gruodžio 28 dieną Šilutės apskrities katalikai kreipėsi į vyskupą Motiejų Valančių, prašydami paskirti kunigą Vincentą Šurevičių į Žibus, bet atsakymas buvo neigiamas. 1852 metų kovo 26 dieną šis prašymas buvo pakartotas. Tačiau ir ši kartą, matyt rusų valdžiai nedavus vyskupui Motiejui Valančiui sutikimo, Žibų bažnyčia kunigo Vincento Šurevičiaus nesulaukė.

1853 metais Vincentas Šurevičius iš Lesčių perkeliamas į Naujamiestį ir paskiriamas parapijos administratoriumi, o nuo 1856 metų - klebonu.

Nuo 1859 metų Vincentas Šurevičius gyvenimą vėl susieja su Kėdainių rajonu - jis paskiriamas Surviliškio klebonu.

Per visus kuniavimo metus perkelinėtas iš parapijos į parapiją, 1860 metų gruodžio 18 dieną Vincentas Šurevičius mirė Surviliškyje.

Vincentas Šurevičius neįtiko tuometinei valdžiai tuo, kad puoselėjo lietuvių kalbą. 1847 metais Vilniuje dienos šviesą išvydo Vincento Šurevičiaus parengtas, iš lenkų kalbos verstas, žemaičių tame parašytas leidinėlis "Didzioji Nediele...isz lenkiszkos ant žemajtiszkos kalbos iszguldita par Kunega Wincenta Szurwicze".

*Surviliškio nukyžiuotojo Jėzaus bažnyčia, kurioje
kunigavo Vincentas Šurevičius*

*Aleksandras Beresnevičius
(1823 - 1902)*

Kunigas, bažnyčios veikėjas, kalbininkas, pedagogas Aleksandras Beresnevičius gimė 1823 metų birželio 16 dieną Švelniuose, Pašušvio valsčiuje.

1830 metais Aleksandras Beresnevičius pradėjo mokslus Dotnuvos bernardinų mokykloje, ją baigęs, 1836 metais Aleksandras išstojo į Kėdainių gimnaziją, 1839 - 1841 metais jis - Varnių kunigų seminarijos seminaristas. 1841 metais gabus jaunuolis išstojo į Vilniaus kunigų akademiją, kurią baigė 1845 metais Petrapiliuje. Baigusiam teologijos studijas, 1845 metais Aleksandru Beresnevičiui buvo suteiktas teologijos magistro vardas ir diakono laipsnis. Po studijų Aleksandras Beresnevičius nebuvo išventintas į kunigus, priežastis - per jaunas (kunigo išventinimus jis priėmė 1847 metų rugsėjo 10 dieną). Tačiau, atsižvelgus į jaunuolio gabumus ir išsilavinimą, 1845 metų rugsėjo 4 dieną Aleksandras Beresnevičius paskiriamas Varnių seminarijos Dogmatinės teologijos ir lotynų kalbos profesoriumi. Tuo metu Varnių seminarijoje rektoriavo Motiejus Valančius. Rusų valdžia spaudė rektorių reformuoti Varnių

seminarijos veiklą. Motiejui Valančiui iškilo sunkus uždavinys - kuo mažiau pažeisti tradicines vyskupų teises savarankiškai tvarkytis savo vyskupijose ir tuo pačiu suburti tokį dėstytojų kolektyvą, kuris patenkintų reformos keliamus reikalavimus. Šiuo požiūriu Aleksandras Beresnevičius buvo labai parankus - išsilavinęs, jaunas, pažangių pažiūrų (kélė Motiejaus Valančiaus kuriamos seminarijos pedagoginį lygį), ką tik baigęs dvasinę akademiją (tenkino prorusišką to meto vyriausybę).

1850 metais Motiejus Valančius paskirtas Žemaitijos vyskupu. Geresnio kandidato į rektoriaus vietą kaip Aleksandras Beresnevičius Motiejus Valančius nematė. Gaila, bet Motiejaus Valančiaus pradėtas reformas naujasis rektorius vykdė tik trejus metus. 1853 metais rusų administracijos atstovas dalyvavo seminaristų egzaminuose. Jų metu paaiškėjo, kad seminaristai labai blogai moka rusų kalbą. Rektorius Aleksandras Beresnevičius buvo apkaltintas blogai parinkęs rusų kalbos ir literatūros dėstytojus, aplaidžiai žiūrėjęs į rusų kalbos dėstymą. Revizoriai rektorių apskundė valdžiai. 1853 metų vasario 16 dieną, Vidaus reikalų ministrijai pareikalavus, Aleksandras Beresnevičius atleistas iš Varnių kunigų seminarijos rektoriaus pareigų.

1853 metų balandžio mėnesį Aleksandras Beresnevičius išsikélé į Vilnių, o 1854 metais, Motiejui Valančiui sutikus, formaliai perėjo į Vilniaus vyskupiją. Atvykęs į Vilnių Aleksandras Beresnevičius dirbo Vilniaus gimnazijos kapelionu, 1854 metais paskiriamas Vilniaus vyskupijos konsistorijos asesoriumi.

1858 metais jis paskiriamas Maksimilianopolio vyskupu ir Žemaičių vyskupijos sufraganu. Taip nors trumpam vėl susitiko Motiejaus Valančiaus ir Aleksandro Beresnevičiaus kelai. Tačiau prorusiškajai valdžiai dviejų lietuviybę puoselėjančių veikėjų bendradarbiavimas nepatiko, ir 1859 metų vasario 15 dieną Aleksandras Beresnevičių konsekravo Petrapilyje, o 1860 metų lapkričio 11 dieną paskyrė Petrapilio kunigų akademijos rektoriumi. Tačiau, nepaisant gabumų ir išsilavinimo, šiose pareigose

Aleksandras Beresnevičius teišdirbo tik ketverius metus. Rusų valdžiai vėl užkliuvojo patriotizmas, nuostata prieš lietuvių rusinimą - 1865 metų pradžioje Aleksandras Beresnevičius iš rektoriaus pareigų pašalinamas.

1866 metų vasarą Aleksandras Beresnevičius gržta į Kauną. Rusų administracijai vėl prasidėda neramios dienos. Prorusiška valdžia žinojo, kad susidarė gana palankios sąlygos, neabejojo ir Aleksandro Beresnevičiaus daroma įtaka Motiejui Valančiui. Todėl 1870 metų gruodžio 1 dieną Aleksandras Beresnevičius slapsiai iškviečiamas į Vilnių, o iš čia, be teisės išvykti, ištremiamas į Mintaują. Vyskupas Motiejus Valančius jo globai Mintaujoje pavedė Latvijos katalikus, tuo pat metu dėdamas visas pastangas Aleksandrą Beresnevičių sugrąžinti į Kauną. Rusų administracija nepasidavė Valančiaus spaudimui ir diplomatijai - į Lietuvą Aleksandras Beresnevičius sugržo tik 1875 metais, t.y. tik mirus Motiejui Valančiui. 1875 metų gegužės 30 dieną kapitula Aleksandrą Beresnevičių išrinko Žemaičių vyskupijos valdytoju, kuriuo jis dirbo iki 1883 metų.

1882 metais Aleksandras Beresnevičius paskiriamas Kujavių Kališo vyskupu su būstine Vloclavke. Tai buvo paskutinė Aleksandro Beresnevičiaus paskirimo vieta - 1902 metų birželio 4 dieną šiame Lenkijos miestelyje nustojo plakusi tauri kovotojo už lietuvių teises savo žemėje širdis.

Aleksandras Beresnevičius nepaliko raštinio palikimo. Jo atsiminimai liko neišspausdinti. Bet reikia nulenkti galvą prieš jo veiklą, siekiant iš rusų valdžios atgauti lietuvišką spaudą. Tieki jo bendradarbiavimas su Motiejumi Valančiumi, tiek individuali veikla suvaidino didžiulį vaidmenį, priešinantis Lietuvos rusinimui. Valdant Žemaičių vyskupiją, jam pavyko sušvelninti rusų valdžios vykdomą katalikų persekiojimo politiką. Tuo pat metu jis darė viską, kad rusų valdžia grąžintų lietuvišką spaudą.

Norbertas Gedgaudas
(1824 - 1901)

Religinės literatūros rengėjas, vertėjas Norbertas Gedgaudas gimė 1824 metų birželio 19 dieną Beržėje, Šilalės rajone. 1850 metais baigė Varnių kunigų seminariją, buvo išventintas į kunigus.

Norbertas Gedgaudas dvasininko kelią pradėjo vikariaudamas Kėdainiuose. 1852 metais jis paskiriamas Pušaloto parapijos administratoriumi, 1856 - 1860 metais - Obelių vikaru, 1861 - 1862 metais - Kriaunių administratoriumi, 1862 - 1863 metais - Kaunatavo filalistu, 1864 - 1890 metais - Žemalės klebonu, nuo 1891 metų iki pat mirties - Plungės altarista. Norbertas Gedgaudas mirė 1901 metų sausio 16 dieną.

Norberto Gedgaudo literatūriniaiame gyvenime Kėdainiai suvaidino svarbų vaidmenį. Vikariaudamas Kėdainiuose, Norbertas Gedgaudas iš lenkų kalbos išvertė knygelę "Deszims uwogu...". 1860 metais, žinodamas vyskupo požiūrį į lietuvišką lektūrą, apie šį vertimą parašė vyskupui Motiejui Valančiui, laiške paminėdamas, kad vertimo rankraštį nusiuntė kunigui Jeronimui Račkauskui. Tačiau knygelė, apėmusi 36 puslapius, išėjo tik 1865 metais Vilniuje, ją išspausdino Syrkino spaustuvė. Matyt, kunigas Račkauskis užlaikė rankraštį, ir leidinukas, gavęs cenzūros leidimą spausdinti, dienos šviesą išvydo, jau uždraudus lietuvišką spaudą. Tikriausiai, todėl knygelę Norbertas Gedgaudas pasiraše Jodelaičio slapyvardžiu.

Tame pačiame vyskupui Motiejui Valančiui rašytame laiške Norbertas Gedgaudas rašė ir apie dar vieną vertimą - apie Antonevičiaus "Czytania Świąteczne...", šį vertimą jis laiške siunté Valančiaus aprobabimui. Knygelė "Trumpi pamokinimai ir rodos" pasirodė 1861 metais Vilniuje. Ją Norbertas Gedgaudas pasiraše Artojo slapyvardžiu. Kadangi Artojo slapyvardžiu pasirašinėjo ir Akelaitis, bibliografai pastarajam ir buvo priskyrę knygelės autorystę. Bet anksčiau minėtas laiškas įrodo, kad knygelę išvertė ir parengė

Norbertas Gedgaudas. Leidinuką sudarė 48 puslapiai. Antrajį jo leidimą 1894 metais parengė ir išleido kunigas Martynas Sidaravičius. Abu Norberto Gedgaudo leidinukai pasirodė pačiu tinkamiausiu lietuvių raštijos istorijos laikotarpiu, kai taip trūko lietuviškų knygelių, ir pasėjo lietuviybės séklą į taip jos ištroskusią Lietuvos dirvą.

Jokūbas Kazimieras Geištoras
(1827 - 1892)

Antikvaras, bibliografas, publicistas Jokūbas Kazimieras Geištoras giminė 1827 metų balandžio 18 dieną Medėkšiuose, Kėdainių rajone.

1836 - 1839 metais Jokūbas Kazimieras Geištoras mokėsi Kėdainiuose, 1839 - 1844 metais studijavo Vilniaus bajorų institute. 1844 metais Jokūbas Kazimieras Geištoras išvyko studijuoti teisės į Petrapilio universitetą. Šiame universitete jis studijavo iki 1848 metų, tačiau studijų nebaigė.

Dar būdamas studentas, Jokūbas Kazimieras Geištoras susipažino su Zigmantu Sierakausku, išitraukė į revoliucinę veiklą.

Grįžęs į Lietuvą, Jokūbas Kazimieras Geištoras apsigyveno Ignacograde, Surviliškio valsčiuje, senelio paveldėtame dvare. Čia jis buvo vienas aktyviausių Kėdainių krašto dvarininkų, visas jėgas paskyrės ne tik žemės ūkiui, bet ir kultūrai. Prasidėjus Aleksandro II žemės reformai, jis, kaip valdybos valstiečių reikalams narys, dalyvavo žemės reformos Lietuvoje parengime, vienas pirmujų į činšą pervedė savo baudžiauninkus, įvedė daugiau kę žemdirbystę, kėlė žemės našumą, atnaujino inventorių, statė naujus pastatus. Jokūbas

Kazimieras Geištoras aktyviai rėmė Motiejaus Valančiaus blaivybės judėjimą, organizavo slaptą Kėdainių dvarininkų lenkų skaityklą. Būdamas aitringas kolekcionierius, bibliotekoje sukaupė 5000 leidinių.

1858 metais Jokūbas Kazimieras Geištoras išleido pirmąjį publicistinį darbą "Kreipimasis į savo brolius bajorus dėl valstiečių laisvės ir lygybės".

Prasidėjus 1863 metų sukilimui, pažangus dvarininkas pradėjo vadovauti Šventybrasčio sukilėliams. Tais pačiais metais Jokūbas Kazimieras Geištoras suimamas ir nuteisiamas dvylikai metų sunkiųjų darbų. 1865 metais buvęs sukilėlių vadas ištremtas į Sibirą.

1872 metais Jokūbas Kazimieras Geištoras sugrįžo iš tremties ir apsigyveno Suvalkuose. Grįžti į Ignacogradą Geištorai negalėjo - dvaras buvo konfiskuotas. 1873 metais Geištorai apsigyveno Varšuvoje, kur 1892 metais Jokūbas Kazimieras Geištoras ir mirė. Visuomenės veikėjas palaidotas garsiose Povonzkų kapinėse.

I Varšuvą Jokūbas Kazimieras Geištoras atsivežė gausią, dar Ignacogrode sukauptą biblioteką. Ja pasinaudojęs, 1882 metais Jokūbas Kazimieras Geištoras savo sūnaus Stanislovo vardu įsteigė Varšuvoje pirmąjį knygų antikvariatą, parengė ir išspausdino šešiolika katalogų, apėmusių senovines knygas, rankraščius, žemėlapius. suvaidinusių itin svarbų vaidmenį bibliografijos istorijoje.

Be katalogų Jokūbas Kazimieras parengė ir savo atsiminimus - "Pamiętniki J.G.", kurių dvitomis 1913 metais pasirodė Vilniuje. Atsiminimuose autorius nušvietė 1857 - 1865 metų Lietuvos įvykius. Jie parašyti gyva, įdomia kalba. Nepaisant dažno autoriaus subjektivumo, atsiminimai labai įdomūs ir vertingi istoriniu požiūriu.

Mykolas Miežinis

(1826 - 1888)

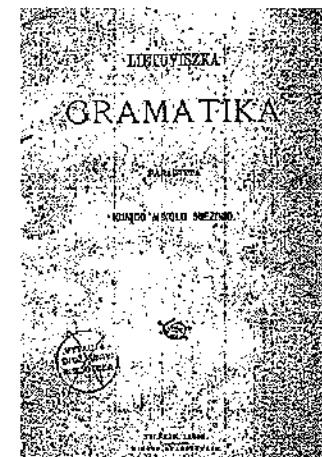

Kalbininkas, tautosakininkas Mykolas Miežinis gimė 1826 metų rugsejo 23 dieną Vaitiekūnų kaime, Grinkiškio valsčiuje, Kėdainių apskrityje. 1841 metais Mykolas Miežinis pradėjo mokytis Kėdainių progimnazijoje. 1846 metais jis įstojo į Varnių kunigų seminariją ir 1850 metais buvo išventintas kunigu. 1854 metais Mykolas Miežinis paskiriamas Brunavos klebonu, 1857-1866 metais - Šembarko klebonu. Istoriniai dokumentai tvirtina, kad jauno klebono veiklą labai vertino vyskupas Motiejus Valančius. Mykolas Miežinis, kaip ir daugelis to meto pažangiu dvasininkų, rėmė 1863 metų sukilimą, tuo labai nepatikdamas ir neitikdamas prorusiškam režimui. Prasideda pažangaus kunigo persekiojimai, baudimai. 1866 metais Mykolas Miežinis perkeliamas į Šėtą. Motiejus Valančius kiek galėdamas gina kunigą. Tačiau vyskupo pastangos bevaizės. Mykolas Miežinis susiklosčiusią situaciją įvertino labai subjektyviai. Jam atrodė, kad Motiejus Valančius nepakankamai vertina jo tiek kaip dvasiškio, tiek kaip literato (tuo metu Mykolas Miežinis pradėjo reikštis kaip kalbininkas) darbą. Mykolas Miežinis pasielgia gana drastiškai. 1869 metais Mykolas Miežinis Vilniaus generalgubernatoriui pranešé, kad Motiejus Valančius yra kelių knygelių, nukreiptų prieš caro priespaudą autorius. Vyskupas Motiejus Valančius atleido Mykolui Miežiniui išdavystę, norėdamas apsaugoti gabu, lietuviybei atsidavusi kunigą nuo valdžios represijų,

perkelia jį į Klykuolius. Tačiau šios priemonės nesušvelnino Kauno gubernatoriaus nusistatymo prieš kunigą Mykolą Miežinių. Generalgubernatorius nusprendė maištingą kunigą visam laikui uždaryti į Raseinių vienuolyną. Praėjus trimis metams sprendimas vis tik buvo pakeistas - Mykolas Miežinis paskirtas Šilalės vikaru, po kiek laiko - Didkiemio filialistu, o 1876 metais - Smalvų klebonu. 1886 metais pasilpus kunigo sveikatai, jis išsikelė į Plungės altariją. Tuo metu Plungėje dirbo kunigas Oginskis, garsėjęs lenkiškomis nuostatomis. Mykolas Miežinis niekada neišdavė lietuviybés, toks jis buvo ir Plungėje - pasisakė už lietuvių kalbą, paprastų parapijiečių švietimą. Aišku, du tokiai skirtingų pažiūrų kunigai negalejo sėkmingai ir darniai dirbtį kartu. Vienam teko pasitraukti - Mykolas Miežinis persikėlė į Švėkšną.

Kunigas demokratas, ne visada buvęs suprastas, ne visada supratęs kitus, bet visada kovoja už lietuviybę ir demokratiją, 1888 metų lapkričio 24 dieną užmerkė akis Švėkšnoje.

Mykolas Miežinis rinko lietuvių tautosaką, raše eileraščius, kuriuos siuntė "Aušrai". Parengė ir išleido "Lietuviška Gramatika", bet ji buvo parašyta nekvalifikuotai ir didelės reikšmės neturėjo.

Mykolo Miežinio "Lietuviškos gramatikos" titulinis lapas

*Antanas Norvaiša
(1827 - 1867)*

Antanas Norvaiša gimė 1827 metais Kazliskėse, Panevėžio apskrityje. Pasak istorinių šaltinių, Antanas Norvaiša mokėsi Panevėžio Bajorų mokykloje, o 1850 metais išstojo į Varnių dvasinę seminariją. 1853 metais Antanas Norvaiša baigė šią seminariją ir priėmė kunigo išventinimus. 1853 - 1854 metais Antanas Norvaiša - Anykščių vikaras, 1855 - 1856 metais kunigauja Smilgiuose, 1860 - 1861 metais - Truskavkoje. 1863 metų sukilimą kunigas Antanas Norvaiša sutinka Panevėžiuko filijoje.

Antanas Norvaišas - 1863 metų sukilėlis. Nuo sukilimo pradžios buvo sukilėlių būrių kapelionas: iš pradžių Kolyškos, vėliau Mackevičiaus. 1863 metų gegužės mėnesį Antanas Norvaiša, pasivadinęs Stšickio slapyvardžiu, dešimt dienų vadovavo sukilėlių būriui, vėliau prisijungusiam prie Sierakausko vadovaujamų sukilėlių. Nuo 1863 metų birželio mėnesio rusų kariuomenė deda visas pastangas sugauti Antaną Norvaišą. 1863 metų rugpjūčio 1 dieną, Antanas Norvaiša suimamas. Caro pakalikų pateiktus kunigui - sukilėliui kaltinimus patvirtina ir per kratą jo bute rasti sukilėlių raiščiai.

Antanas Norvaiša įkalintas Kauno kalėjime. 1865 metų spalio 10 dieną sukilėlis iš kalėjimo pabėga. Laimingai perėjęs sieną, jis atvyko į Paryžių, iš kurio lapkričio 9 dieną parašė Kauno rusų administracijai pajuokiamąjį laišką. Atsakas iš šių laiškų buvo toks - 1865 metų lapkričio 13 dieną karo lauko teismas už akių nuteisė Antaną Norvaišą sušaudyti.

Tolesnis kunigo likimas nežinomas. Dokumentuose randama, kad 1867 metų vasarą Antanas Norvaiša buvo Lenkų kunigų draugijos narys, Paryžiaus emigrantų vadintas pijorų rektoriumi. Antano Norvaišos tiksliai mirties data ir vieta taip pat nežinomas.

Būdamas antirusiškos politikos šalininkas, kunigas Antanas Norvaiša nešė lietuvišką žodį tikintiesiems. 1855 metais jis išleido knygele "Maldas ir Medytacijos ant Atpusku keturiadeszimtu adinu".

*Mikalojus Akelaitis
(1829 - 1887)*

Mikalojus Akelaitis gimė 1829 metų gruodžio 6 dieną Čiuoderiškėse, Marijampolės apskrityje.

Meilę Lietuvai, neapykantą rusų priespaudai Mikalojus Akelaitis paveldėjo iš savo šeimos. Mikalojaus Akelaičio tėvas dalyvavo 1831 metų sukilime ir mirė, nesulaukęs ištremimo. Mikalojaus mamos patėvis dalyvavo 1794 metais Kosciuškos organizuotame sukilime.

Po vyro mirties Mikalojaus Akelaičio mama kurį laiką gyveno tėvų namuose, o vėliau išidarbino ir kartu su sūnumi apsigyveno Marijampolės marijonų palivarke. Čia gabu berniuką su moksloais supažindino kunigas Pietaris, vėliau jis mokslus tėsė pas Sasnavos vargonininką ir Marijampolės pradžios mokykloje. 1845 metais Mikalojus Akelaitis išstojo į Marijampolės progimnaziją. Deja mokytis berniukui teko neilgai. Šeimos materialinė padėtis buvo sunki, ir, tris progimnazijos klasės baigęs, jaunuolis pradeda dirbtį privačiu mokytoju. 1852 metų vasarą miršta Mikalojaus Akelaičio motina, ir Akelaitis išvyksta į Dubicą, esančią Liublino gubernijoje. 1856 metais atvyko į Varšuvą, kur gyveno iki 1857 metų. 1858 metais Mikalojus Akelaitis kartu su Simonu Daukantu atvyko į Svirlaukį ir apsigyveno pas Petrą Smuglevičių. Jau persikėlęs į Varšuvą Mikalojus Akelaitis svajojo visas jėgas atsiduoti literatūriniam darbui. Tuo metu užgimė ir ypatingas visuomenės veikėjo susidomėjimas Lietuvos istorija, kalba ir literatūra, bet finansinė padėtis neleido užmanymu realizuoti. Svirlaukyje kūrybinei veiklai buvo sudarytos visas sąlygos - Mikalojus Akelaitis buvo pilnai išlaikomas. Gyvendamas Svirlaukyje, jis pradėjo rašyti lietuviškai, bendradarbiauti Vilniaus lenkų spaudoje: "Kurjer Wilensky", "Teka Wilenska" ir kt. Akelaitis šiemis leidiniams siuntė eileraščius, beletristinius rašinius. Svirlaukyje Mikalojus Akelaitis pradėjo rinkti medžiagą lietuvių kalbos gramatikai ir žodynui.

Bendradarbiaudamas spaudoje, Mikalojus Akelaitis susipažino su pažangiais to meto visuomenės veikėjais - A. H. Kirkorū, o per pastarąjį - su J. I. Kraševskiu. Ši grupelė subūrė pažangius dvarininkus ir įkūrė grupę lietuviškoms knygoms leisti. Grupės užmojus palaikė ir keletas Lietuvos dvarininkų, iniciavusių dalies lėšų skyrimą lietuviškų leidinių rengimui ir leidybai. Mikalojus Akelaitis tapo pagrindiniu šių leidinelių rengėju ir autoriumi.

A. H. Kirkoras, matydamas Akelaičio literatūrinius sugebėjimus, pakvietė jį atvykti į Vilnių dirbtii "Kurjer Wilenski" redakcijoje, bet Akelaičio netenkino alga. 1859 metais jis apsigyveno Rietave pas Oginskį. Čia vėl prisiminė pedagoginį darbą - mokė Oginskio vaikus vokiečių kalbos. Tačiau leidybinio darbo irgi nepamiršo - svajojo įkurti lietuviškų spaudinių leidybos centrą ir netgi įrengti spaustuvę leisti lietuvišką laikraštį "Pakeleivingas". Šia idėja jis pasidalino su vyskupu Motiejum Valančium, prašydamas pastarąjį kreiptis į vyriausybę leidimo. Valančius idėjai karštai pritarė, planuodamas per laikraštį skleisti Blaivybės sajūdžio idėjas. Tačiau rusų vyriausybė šiai veiklai leidimo nedavė.

Mikalojus Akelaitis buvo pirmasis visuomenės veikėjas, sukūrės projektą lietuviškam literatūriniam konkursui. Kadangi jis pats daugiausia rašė ir rengė leidinelių lietuvių kalba, matyt, tikėjosi tapti šio konkurso laureatu. Lūkesčiai buvo tušti - mecenatų konkursui paremti neatsirado, nes premijos buvo numatytos gana didelės.

1860 metų gruodžio 11 dieną Mikalojus Akelaitis išrenkamas Vilniaus Archeologinės draugijos nariu, o sekančių metų rugsejo mėnesį, gavęs Oginskio rekomendaciją, atvyko į Vilnių. Vilniuje jis tikėjosi įsidarbinti mokytoju, bet rusų vyriausybė neleido. Mikalojus Akelaitis pradėjo dirbti lenkiškuose laikraščiuose korektoriumi.

1861 metais Mikalojaus Akelaičio gyvenimo istorija rašoma Surviliškyje, kur Kudrevičiaus dvare jis įsidarbina sekretoriumi. Kadangi šiuo laikotarpiu Mikalojus Akelaitis nuveikia didelius darbus lietuviybės labui, tai suteikia teisę literatų pavadinti Kėdainių

krašto knygiumi. Surviliškyje Mikalojus Akelaitis rinko Kėdainių apylinkių tautosaką, kalbos faktus, baigė versti į lenkų kalbą Kristijono Donelaičio "Metus". Gyvendamas Surviliškyje, Mikalojus Akelaitis įsitraukė į sukilio rengimą. Parašė du atsišaukimus - "Gromatą Vilniaus senelio" ir "Pasaką senelio". Šiuos atsišaukimus nusiuntė į Klaipėdą spaustuvininkui Horchui, kuris rusų policijai išdavė Akelaičio rankraštį atgabenusius studentus Bucevičių ir Grajauskį. Studentų tardymo metu paaškėjo, kad rusų policija jau nuo 1861 metų lapkričio mėnesio rinko medžiagą prieš Mikalojų Akelaitį ir rengesi jį suimti. Tai sužinojęs, lietuviškų raštų autorius iš Surviliškio išvyksta į Paliepius, vėliau - į Koronavą, Veleškus. Rusų policijai minat ant kulnų, Mikalojus Akelaitis nutarė palikti Lietuvą - slapta išvyko į Paryžių. Paryžiuje jis įsidarbino bibliotekoje, įstojo į lenkų demokratų partiją.

Prasidėjus 1863 metų sukilimui, patriotas negalėjo nedalyvauti Tėvynei svarbiuose įvykiuose. Mikalojus Akelaitis slapta atvyko į Užnemunę. Laikinoji sukilio vyriausybė jį paskyrė Augustavo vaivadijos civilinio komisaro padėjėju. Mikalojus Akelaitis vėl rašė atsišaukimus, organizavo sukilielių būrius, tiekė jiems ginklus. Sukilimui slopstant, komisaro padėjėjas nujautė, kad caro pakalikai su juo susidoros, ir 1864 metų pabaigoje pasitraukė į Prūsiją. Prūsijoje Akelaitis nenurimo - agitavo čia gyvenusius lietuvius. Vokiečių valdžiai tai nepatiko - Mikalojus Akelaitis buvo suimtas ir teistas. Tačiau Mikalojus Karaliaučiuje iš teismo salės pabėgo. Pabėgėlių kelias vėl atvedė į Paryžių.

Mikalojus Akelaitis Prancūzijoje vedė prancūzaite, bet liko ištikimas lietuviybei ir tėsė jai skirtą veiklą. M. Akelaitis įsteigė Paryžiaus lietuvių "Želmens" draugiją, jai pirmininkavo, bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje.

Mikalojus Akelaitis mirė 1887 metais rugsejo 26 dieną Paryžiuje, palaidotas Pantino kapinėse.

Prozininkas, publicistas, kalbininkas, vertėjas, tautosakininkas Mikalojus Akelaitis - viena ryškiausių asmenybių

lietuvių raštijos istorijoje.

Jau nuo 1852 metų Mikalojus Akelaitis pradėjo bendradarbiauti Varšuvos žurnale "Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych". 1858 metais jis savo eileraščius, korespondencijas, beletristiką siuntė "Teka Wilenska", "Kurjer Wilenski", "Biblioteka Warszawska". Tačiau išspausdinti buvo tik keli kūrinėliai.

Kaip jau buvo minėta anksciau, 1858 metais subūrus dvarininkų grupę knygoms leisti, Mikalojus Akelaitis tapo pagrindiniu knygų rengėju ir autoriumi. Šios bendrovės lėšomis 1859 metais Mikalojus Akelaitis išleido "Maldą pri Szw. Maryos Panos" (leidimas pakartotas 1860 metais), "Lementorių arba pradžią mokslo" (1860 metais išėjo trys kiek pakeisti leidimai), "Sweyka Maryja" (1860), "Tewe musu" (1860), Chodzkos ,Kwestoriaus' vertimą (1860). Be jau minėtų 1861 metais eilėmis parašytų lietuviškų atsišaukimų, greičiausiai, Mikalojus Akelaitis išvertė 1863 metų sausio 22 dienos sukilio manifestą, išleido "Žinę apej Lenku wajna su Maskolejs", kur įdėjo savo rašytus atsišaukimus "Mieli Kumaj, Prietelej, Susiedaj ir Pažistarni" ir kt.

Išvykės į Prancūziją po 1863 metų sukilio, be jau minėtos literatūrinės veiklos Mikalojus Akelaitis buvo sumanęs leisti trikalbių (lenkišką, lietuvišką ir ukrainietišką) žurnalą "Zmova", bet jis liko tik užmanymuose. Lietuviškai parašė, bet neišleido "Lietuvos Budvieti". Jau po literato mirties 1890 metais Poznanėje buvo išleista dar 1859 metais parašyta ir vėliau redaguota Mikalojaus Akelaičio "Gramatyka języka litewskiego".

Jonas Balvočius

(1842 - 1915)

Beletristas, vertėjas, religinių leidinių rengėjas Jonas Balvočius gimė 1842 metų kovo 14 dieną Purvėnuose, Mažeikių rajone.

Kur Jonas Balvočius įgijo pradinį išsilavinimą, nežinoma. 1863 - 1868 metais jis studijavo Varniu, vėliau Kauno seminarijoje, o 1868 metais studijas tęsė Petrapilio dvasinėje akademijoje. 1871 metais Jonas Balvočius baigė šias studijas kaip teologijos kandidatas.

Tais pačiais metais Jonas Balvočius įsventinamas į kunigus ir pradedė vikariauti Kédainiuose. Šiame mieste prabėgo ketveri Jono Balvočiaus kunigavimo metai. 1875 metais jis paskiriamas Vadoklių klebonu. Lietuvių kalbą gerbiantis ir puoselėjantis kunigas neįtiko Vadoklių lenkininkams, prasidėjo intrigos. Intrigų atomazga - 1902 metais Jonas Balvočius iškeliamas į Dusetas ir paskiriamas altarista. 1908 - 1914 metais jis - Ėriškio filialistas, 1914 - 1915 metais - Uliūnų klebonas, Žemaičių vyskupijos garbės kanauninkas. Jonas Balvočius mirė 1915 metų lapkričio 12 dieną Uliūnuose.

Jonas Balvočius į literatūrinę veiklą įsitraukė gana vėlai,

sulaukės penkiasdešimt šešerių metų. Jis rašė J. Geručio, Prieteliaus, Vadokliečio slapyvardžiai.

Literatūrinis Jono Balvočiaus palikimas labai įvairus - tai originalūs, verstiniai ir sulietuvinti leidinukai. Beveik visus juos Jonas Balvočius išleido savo lėšomis.

Jonas Balvočius bendradarbiavo periodiniuose leidiniuose: "Lietuvių laikraštyje", "Žvaigždėje", "Vilniaus žiniose", "Nedėldienio skaityme", "Draugijoje". Kunigas parengė nemažai religinių leidinelių: "Šiapus ir anapus grabo" (1903 metais), antras leidimas - 1913 metais, "Sodžionių teologija" (1905 metais), leidimas pakartotas 1908 metais, "Nuomonės Garbenio, jo giminaičių ir prietelių" (1912 metais), antras leidimas - 1921 metais, "Pamokslai be kunigo" (1906 metais), maldaknygė "Aušros žvaigždė", išleista 1904 - 1913 metais, sulaukė keturių leidimų.

Jonas Balvočius išvertė ir Lietuvos skaitytojams pateikė Moravskio "Išvakarės gret Lemanu ežero" (1905 metais), Weisso "Moterystė ir šeimyna" (1908 metais), Lunkevičiaus "Apeigos Rymo - katalikų" (1905 metais) ir keletą kitų autorių kūrinių.

Jonas Balvočius stengėsi švieti Lietuvos žmones, rengdamas mokslo populiaruosis leidinius, juos pritaikydamas paprastiems sodiečiams. 1909 metais pasirodo pagal Flammarijoną parengtas "Sodiečių dangus", 1909 metais - pagal Brehmą parengtas "Zoologija, skiriamā sodiečiams". 1898 metais jis parengė lenkišką - lietuvišką žodynėlį, bet šis nebuvo išleistas.

Kunigas švietėjas bandė ir pats rašyti. Jo plunksnai priskiriami apsakymai: "Jonukas Karklynas eina Lietuvos pažintų" (1903 arba 1904 metais), "Kunigo giminė" (1906 metais), "Susiskaldėliai" (1908 metais).

Jonas Balvočius ne tik mokė savo parapijiečius melsčius lietuviškai, bet ir švietė juos gimtaja kalba - jiems pristatė ne tik grožinės literatūros kūrinėlius, bet stengėsi praskleisti ir gamtos moksłų uždangą.

Stanislovas Dagilis (1843 -1915)

Poetas, vertėjas, aušrininkas Stanislovas Dagilis gimė 1843 metų kovo 17 dieną Mažutiškiuose, Biržų rajone.

Stanislovas Dagilis, baigęs Biržų pradinę mokyklą, iki aštuoniolikos metų padėjo tévams ūkininkauti. Apie 1862 metus Biržų distrikto superintendentas Močulskis, pastebėjęs gabų jaunuolių pakalbino tévus ir pasiuntė Stanislovą Dagilių pas Kėdainių vargonininką, kad tas parengtų jaunuolį stoti į gimnaziją. Per metus pasirengęs, Stanislovas Dagilis išstojo į Kėdainių gimnazijos trečiąją klasę, bet pasimokė tik metus, nes po 1863 metų sukilimo rusų valdžia uždarė Kėdainių gimnaziją. Jaunuolis moksłų testi išvyko į Slucko evangelikų reformatų gimnaziją. 1869 metais baigęs joje mokslus, Stanislovas Dagilis išstojo į Petrapilio Filologijos institutą. Kaip pažymėta dokumentuose, per pirmuosius dvidešimt instituto veiklos metų Stanislovas Dagilis buvo vienintelis studentas lietuvis. 1873 metais Stanislovas Dagilis baigė studijas ir buvo paskirtas dėstyti senovines kalbas į Sumų gimnaziją, Charkovo gubernijoje. Šioje gimnazijoje Stanislovas Dagilis dėstė iki 1894 metų, kol išejo į pensiją. Sulaukės pensijos, Stanislovas Dagilis grįžo į Biržus, kuriuose 1915 metų lapkričio 19 dieną užmerkė akis, o amžinam poilsiuui atgulė Pelaniškiuose.

Dar studijuodamas Petrapilyje, Stanislovas Dagilis susidomėjo tautosakos rinkimu. Grįžęs atostogauti į téviškę, jis rinko dainas, dirbdamas Sumuose, į laikraštį "Sovremennyja Izvestija" siuntė lietuviškas patarles. I rusiškus laikraščius mokytojas siuntė ir kitas publikacijas, daugiausia susijusias su lietuvių problemomis. Nors ir dirbo ne Lietuvoje, Stanislovas Dagilis dažniausiai eiléraščius ir prozą rašė lietuvių kalba, į lietuvių kalbą vertė Adomą Mickevičių, Sirakomlę.

1883 metais "Aušros" pirmame ir antrame numeriuose išspausdinta

jo "Lietuvių raščiava", 1886 m. to paties leidinio pirmame numeryje - "Keli žodžiai apie poezią abelnai ir sudėjimą eilių". Grįžęs į Lietuvą, Stanislovas Dagilis bendradarbiavo "Vilniaus žiniose", "Pasiuntinyje", "Draugijoje", "Biržų kalendoriuose", išėjusi uose 1912 - 1913 metais. 1904 metais Tilžėje ėjusiam "Mitteilungen der lit. Liter. Gesellschaft" buvo išspausdinta jo versta Puškino "Eugenijaus Onegino" dalis, Lermontovo, Kolcovo vertimai.

1884 metais Tilžėje, 1885 metais Ragainėje Stanislovas Dagilis išleido dvi knygeles - "Lietuviszkas sziupinys isz svetimu skanskoniū". Knygelėse buvo patalpinti Adomo Mickevičiaus, Sirokomlės, Lermontovo vertimai, taip pat ir paties Stanislovo Dagilio eilėraščiai. 1891 metais Stanislovas Dagilis išleido antrają "Šiupinio..." dalį, kurioje išspausdino "Konrado Valenrodo" vertimą. 1906 metais "Šiupinio..." pirmos dalies leidimas buvo pakartotas Rygoje, antrosios dalies leidimas 1910 metais pakartotas Vilniuje.

Grįžęs į Biržus, Stanislovas Dagilis įsijungė į evangelikų reformatų bendruomenės veiklą. 1907 metais išvertė religinį leidinuką "Koks séjimas, tokia ir pjūtis", drauge su kunigais J. Šepečiu ir P. Jakubėnu pasirūpino evangelikų reformatų Giesmyno šeštuoju leidimu, pasirodžiusiu 1910 metais Vilniuje.

Mečislovas Davainis - Silvestraitis (1849 - 1919)

Poetas, publicistas, tautosakininkas, knygnešys, etnografas Mečislovas Davainis - Silvestraitis gimė 1849 metų balandžio 20 dieną Žieveliškėse, Raseinių rajone.

1862 metais Mečislovas Davainis - Silvestraitis iš Kauno gimnazijos atvyko mokytis į Kėdainių gimnaziją. Tačiau prasidėjus 1863 sukilimui, Mečislovo Davainio - Silvestraičio tévai išsigando, kad aktyvus sūnus nepasuktų drauge su sukilėliais, ir Mečislovą iš gimnazijos atsiémė. Daugiau Mečislovas Davainis - Silvestraitis į Kėdainius nesugrįžo, nes po 1863 metų sukilimo Kėdainių gimnazija buvo uždaryta.

1874 - 1876 metais Mečislovas Davainis - Silvestraitis mokėsi šaltkalvio amato Varšuvoje. Tuo metu jis išbandė literato plunksnų. Pirmuosius eilėraščius ir straipsnius rašė lenkų kalba, spausdino juos "Wędrowiec", "Tygodnik Ilustrowany". Dar gyvendamas téviškėje Mečislovas Davainis - Silvestraitis, pradėjo rinkti tautosaką. Gyvendamas Varšuvoje, jis šią medžiagą pradėjo siustyti į "Wisłą".

Rašydamas į lenkiškus periodinius leidinius, Mečislovas Davainis - Silvestraitis susipažino ir susidraugavo su S. Raila, pagarsėjusiui lietuviybės propaguotoju. S. Raila į šią veiklą patraukė ir Mečislovą Davainij - Silvestraitį.

Pradėjus leisti "Aušrq", Mečislovas Davainis - Silvestraitis tampa nuolatiniu jos korespondentui ir platintoju.

1891 metais ūkį palikęs broliui, Mečislovas Davainis - Silvestraitis persikėlė į Mintaują, kurioje gyveno iki 1896 metų. Gyvendamas Mintaujoje, jis tapo nuolatiniu leidinio "Vienybė Lietuvninkų" korespondentu.

1897 metais korespondentas išvyko gyventi į Oloneco guberniją, kur susipažino su Petru Vilešiu, kurio kvietimu pradėjo dirbti jo kontoroje, o vėliau - jo Vilniuje įsteigto periodinio leidinio

"Lietuvos žinios" korespondentu. 1908 metais Mečislovas Davainis - Silvestraitis pradėjo lenkų kalba leisti lietuvių laikraštį "Litwa", o 1913 metais - "Lud". Abu laikraščiai buvo leidžiami iki 1914 metų. Jie buvo skirti sulenkėjusiems lietuviams ir lietuviškai nepramokusiems lenkams. Šie leidiniai tapo labai populiarūs ne tik Vilniaus, bet ir Gardino, Mirsko srityse.

Be jau minėtų periodinių leidinių Mečislovas Davainis - Silvestraitis bendradarbiavo visuose lietuviškuose laikraščiuose ir žurnaluose: "Šviesoje", "Varpe", "Žemaičių ir Lietuvos Apžvalgoje", "Naujienose", "Ūkininke", "Lietuvių Laikraštyje", "Nedėldienio Skaityme", "Šaltinyje", "Vadove", "Viltyje".

Mečislovas Davainis - Silvestraitis mokėjo derinti korespondento ir etnografo darbą. 1884 metais išėjo jo parengtas leidinukas "Tėvinainių giesmė", 1895 metais - "Patarlės ir dainos". 1891 metais jis rusų Geografijos draugijai pristatė "Litevskija pesni i placi iz okresnostej Rossen". 1894 metais žurnalo "Wisla" lėšomis išleistas jo "Podania zmudzkie" dvitomis. Dvitomis apėmė daugiau nei tris šimtus padavimų, išverstų į lenkų kalbą. Šių padavimų antraštės dažniausiai buvo lietuviškos.

Mečislovas Davainis - Silvestraitis surinko medžiagą Simono Daukanto biografijai, atidavė didžiąją savo surinktos medžiagos dalį Jono Basanavičiaus "Medega mūsų tautiškai vaistininkystei" (1889). Paraše "Palemonas ir Girgžduta, apysaka eilėse" (1904), "Satyry litewskie" (1908), "Litovskija legendy" (ši straipsnį 1891 metais išspausdino "Etnografičeskoje Obozrenije"), "Žmudskija pesni" (1893 metais išspausdino "Živaja Starina").

Mečislovas Davainis - Silvestraitis visą savo gyvenimą paskyrė lietuviybės skleidimui: lietuvių tautosakos puoselėjimui, lietuviško žodžio nešimui į žmones, sulenkėjusio Vilniaus krašto žmonių švietimui, jų grąžinimui prie istorinių ištaikų, pažangios pasaulio visuomenės supažindinimui su Lietuva. Padėjęs taurią auką prie Lietuvos istorijos aukuro, 1919 metų gegužės 31 dieną Mečislovas Davainis - Silvestraitis Vilniuje mirė.

Moišé Leib Lilienblumas
(1843 - 1910)

Žymus visuomenės veikėjas ir rašytojas Moišé Leib Lilienblumas gimė 1843 metais Kėdainiuose amatininkų šeimoje. Pirmasis Moišės mokytojas buvo senelis iš motinos pusės. Jis gabė anūką mokė Biblijos ir žydų gramatikos pagrinį. Būdamas dvylikos, pradėjo studijuoti Talmudą. Iš pradžių Kėdainiuose, vėliau - Ukmergeje. Smalsus ir imlus berniukas neapsiribojo vien Talmudo studijomis. Jis pradeda studijuoti viduramžių filosofiją, domisi naujauja žydų literatūra. Moišé ir pats išbando plunksnų - pradeda rašyti eileraščius, eileraščio forma parašo poemą, joje išdėstydamas 613 įsakymų. 1866 metais jo eileraštis išspausdinamas "Mekize Nirdamim" draugijos leistame leidinyje "Haarat we-tikunim".

Moišės Leib Lilienblumo šeima nebuvo turtinga, todėl 1865 metais jaunuolis atidarė mokyklę, kurioje už menką užmokesčių mokė Talmudo. Moišé buvo sukaupęs nemažą naujosios žydų literatūros bibliotekę, kurios leidiniai dalijosi su kitais jaunuoliais.

"Eretinės" literatūros skaitymai nepatiko konservatyviai nusiteikusiai žydų bendruomenei. Situacija dar smarkiau paastrėja, 1868 metais leidinyje "Ha- Meiliz" pasirodžius Moišės Leib Lilienblumo publikacijai "Orchot ha- Talmud". Publikacijoje autorius nagrinėjo Talmudą istoriniu požiūriu, akcentuodamas kūrybišką Talmudo aiškinimą ir pritaikymą prie kintančios istorinės situacijos ir religinių reformų. Anot jo, tai vienintelis kelias žydams išlikti kaip nacių, o taip pat sustiprinti žydų jaunimo saitų su religija. Veikalą suniekino žydų ortodoksų atstovai, kaip atsakymą išspausdinę eilę straipsnių įvairiuose leidiniuose. Šiu publikacijų dėka, bei susidarius kritinei situacijai Ukmergeje Moišė 1868 metais paprašė jį ištraukti į Kėdainių žydų bendruomenės sąrašus Gerlichszono pavarde (šia pavarde Moišė Leib Lilienblumas pasirašinėjo savo "eretiškus" veikalus), bet bendruomenės vyresnieji nesutiko. Tada maištininkas pasirinko Moišės Leib Lilienblumo pavarde.

1869 metais paragintas draugų Moišė išvyko į Odesą pasirengti aukštojo mokslo studijoms. Sunki materialinė padėtis sutrukė realizuoti planus. Jis toliau bendradarbiavo Odesoje leistame "Ha-Meiz", dirbo leidinio Kol Mebasser redaktoriumi. 1870 metais dienos šviesą išvydo Moišės Leib Lilienblumo satyrinė poema "Kehal Refaim" (mirusiųjų slėnis).

Gyvendamas Odesoje, Moišė Leib Lilienblumas susipažino su radikalia rusų literatūra, ypač didelį įspūdį jam paliko Černyševskio ir Pisarevo kūryba. Odesoje Moišė Leib Lilienblumas praranda iliuziją reformuoti religiją, jam priimtinesne tampa realistinė pasaulėžiūra. Vienam mecenatui pasiūlius apmokėti Moišės Leib Lilienblumo studijas Rytių mokslo fakultete, pastarasis atsisakė, nes norejo studijuoti realinius mokslus.

1876 metais pasirodė Moišės Leib Lilienblumo rašyta autobiografija "Catah neurum", pasirašyta Zelafchad Bar Chuschim pavarde. Pats autorius knygą pavadinė "didžiąja išpažintimi". Tačiau tai ne vieno žmogaus gyvenimo aprašymas, o pereinarnosios epochos jaunosios kartos abejonės, viltys, naujo gyvenimo siekiai. Paprasta,

vaizdinga kalba skelbiamas nuosprendis senam, patriarchaliniam gyvenimui. Tuo pat metu Moišé Leib Lilienblumas parašo garsijį satyrinį kūrinį "Elischa ben Abujah". Joje autorius tariamo eretiko lūpomis nušvietė tuometinio gyvenimo problemas.

1881 metais prasidėjė žydų pogromai paskatino lūži Moišės Leib Lilienblumo pasaulėžiūroje. Jis nusprendžia, kad žydai visada liks svetima tauta, ir žydai, kaip nacija, gali atginti tik savo protėvių žemėje. Moišé Leib Lilienblumas tampa vienas pagrindinių Palestiniečių judėjimo vadovų. Savo požiūri jis išdėstė straipsniuose, spausdintuose periodikoje ir 1884 metais išleistuose atskiru leidiniu "Apie žydų tautos atgimimą šventoje protėvių žemėje". Nors ir skleisdamas palestiniečių judėjimo idėjas, Moišé Leib Lilienblumas buvo nusiteikęs prieš vyarusį Achad-Gaamo sionizmą.

1909 metais Moišé Leib Lilienblumas, pajutes nepagydomos ligos simptomus (virškinamojo trakto vėžys), pradeda rengti pilną (4 tomai) savo raštų rinkinį. Pirmasis Raštų tomas išejo jau po autoriaus mirties - 1910 metais.

Moišé Leib Lilienblumas buvo viena ryškiausių ir žymiausių didžiojo epochos lūžio veikėjų. Jo darbai atskleidė svarbiausius tiek Lietuvos, tiek Rusijos žydų istorijos fragmentus: senųjų idealų žlugimą, tautos savimonės atgimimą, nacionalinio judėjimo pradžią.

Moišé Leib Lilienblumas rašė ne tik žydų, bet ir rusų kalba. Svarbiausi jo darbai, parašyti rusų kalba - "Žydų religijos reformos būtinumas" (1882 -1883), "Palestinizmas, sionizmas ir jų priešininkai" ir kt.

Moišé Leib Lilienblumas mirė 1910 metais Odesoje.

Literatūros sąrašas

Biržiška V. Aleksandrynas: [Senųjų lietuvių rašytojų rašiusių prieš 1865m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos.] T. 2: XVIII - XIX a. - 2-as (fotografuotas) lei. - V: Sietynas, 1990. - 495 p.

Lietuvių dvasininkai kūrėjai: kūriniai, gyvenimai. - V: Poli, 2000. - 726, [1] p. port.

Lietuvių enciklopedija. - Boston (Mass): Lietuvių enciklopedijos l - kla, 1953 -1969. - 36 t.: iliustr.

Lietuvių literatūros enciklopedija. -V: 2001. 563, [1] p.

Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija. - V: Valst. grož. lit. l - kla, 1957. - 526, [1] p.

Lietuvių rašytojai. T. 1: A - J. - V: Vaga, 1979. - 773 p.

Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos istorija. T. 4: Lietuvių kalba XVII - XIX a. - V: Mokslas, 1990. - 331, [1] p.

Turinys

Pratarmė	4
Vilniaus Gaonas Elijas	6
Mykolas Cerauskas	10
Samuelis Nerlichas	14
Simonas Grosas	19
Fabijonas Barkauskas	22
Aleksandras Rapolas Mačiulskis	23
Dominikas Budrikas	24
Kazimieras Kristupas Daukša	27
Jonas Goštautas	28
Maurikis Hriškevičiusd(Griškevičius).....	30
Emerikas Stanevičius	32
Kajetonas Aleknavičius	34
Anupras Jasevičius	35
Karolis Nerlichas	37
Aleksandras Griškevičius	41
Juozas Tamulevičius (Dionizas Dovydaitis)	45
Vincentas Prialgauskis	47
Vincentas Šurevičius	49
Aleksandras Beresnevičius	51
Norbertas Gedgaudas	54
Jokūbas Kazimieras Geištoras	56
Mykolas Miežinis	58
Antanas Norvaiša	60
Mikalojus Akelaitis	61
Jonas Balvočius	65
Stanislovas Dagilis	67
Mečislovas Davainis-Silvestraitis	69
Moišė Lilenblumas	71
Literatūros sąrašas	74

ISBN 9986-9235-3-0

*"Kėdainių krašto knygai. 2 Knyga.
Žodis tikėjimo ir knygos
1700-1850"*

*Kėdainių Mikalojaus Daukšos viešosios
bibliotekos leidinys*

*Didžioji rinka 11, 5030 Kėdainiai
Tiražas 50 egz.*

*UDK 002(092)
Kė-15*

*Spausdino UAB "Spaudvita"
Josvainių g. 17, Kėdainiai
Užsakymas Nr.760.
Tiražas 300 egz.*